

*Atlas
van
Nieuw-Batavia*

Alexandria

PERIODIEKE UITGAAF
VERSCIJNEND ALLE 3 MAANDEN
— NIEUWE REEKS VII, 1939, NR I —

koninklijke
geschied-en-oudheid-
kundige kring van de
antwerpsche kempen

Voor alles wat het bestuur van den Kring, het Museum en het opstel van het Tijdschrift aangaat wende men zich tot :

Kanunnik J. E. JANSEN, o. Praem.
BEEKSTRAAT, 5 TURNHOUT

BIJVOEGSEL AAN TAXANDRIA, 1939 Nr. 1.

Om tijd en inningskosten uit te sparen verzoeken wij onze geachte Medeleden vriendelijk doch dringend, na het ontvangen van dit nummer, hun jaarlijksch lidgeld te willen storten op de postcheckrekening 412831 van Taxandria, Turnhout. — Veertien dagen na het verzenden van dit nummer, zullen we zoo vrij zijn de nog niet betaalde bijdragen vermeerderd met de inningskosten te laten ontvangen.

HET BESTUUR.

BEZOEKT HET MUSEUM,
MERMANSSTRAAT 21.

TAXANDRIA

PERIODIEKE UITGAAF
≡≡≡ verschijnend alle 3 maanden ≡≡≡
NIEUWE REEKS. VII, 1939, Nr 1

GEDENKSCRIFTEN
VAN DEN KONINKLIJ-
KEN GESCHIED. EN
OUDHEIDKUNDIGEN
KRING VAN DE
ANTWERPSCHE
KEMPEN —

VERSLAG

over de werkzaamheden van den Koninklijken Geschied- en Oudheidkundigen Kring TAXANDRIA in 1938.

In het afgelopen jaar 1938 heeft Taxandria zijn onder-
titel van Geschied- en Oudheidkundige Kring voorzeker
eer aangedaan. In zake Kempische Geschiedenis en Kunst,
Oudheidkunde en Folklore, hebben de bijwoners van zijn
vergaderingen en de lezers van zijn annalen van de meeste
verscheidenheid kunnen genieten. De vergaderingen wer-
den ten andere om de maand regelmatig gehouden en door
een uitgelezen publiek bijgewoond ; zes bestuursvergade-
ringen werden belegd, en drie requestbrieven werden naar
de Openbare Besturen gezonden tot het behoud van bepaal-
de monumenten.

De voorzitter, Z. E. H. Kanunnik Jansen, gaf in de Sep-
tembervergadering een kunst- en levensbeeld van den
schilder Karel Ooms, sprak in Oktober uitvoerig over de
Frankische geschiedenis en de Frankische toestanden in
onze gewesten, ter gelegenheid van de ontdekking der be-
graafplaatsen te Lutlommel, waarvan de rijke vondsten
door zijn spoedige en bezorgde bemiddeling ons Museum
zijn komen verrijken ; en hij beeindigde in de annalen
zijn geschiedkundige studie over de Rederijderskamer van
Sinte Appolonia te Turnhout en het eerste deel van zijn
Bibliografie der Antwerpsche Kempen.

De ondervoorzitter, Mr. Karel Van Nijen, besprak in de
Septembervergadering het belang der molens in onze Kem-
pen, en speciaal behandelde hij de geschiedenis van den

molen van Beerse ; voor de annalen schreef hij een uitgebreide studie over de geschiedenis der kerk van Merksplas, die voor dezelfde gemeente opgevolgd wordt door een geschiedenis van de pastorij door den Z. E. H. Pastoor Swaan. De Z. E. H. Pastoor De Molder schreef over Henricus van Turnhout, kanunnik van Sint Pieter te Leuven, en persoon der kerken van Oostmalle en Veerle.

De E. H. Onderpastoor Lens situeerde in de Decembervergadering den ouden Breugel in zijn omgeving en in de kunstopvattingen van zijn tijd, en gaf bij middel van uitgekozen lichtbeelden gepasten uitleg over verschillende van zijn werken. De heeren Jan en Albert Van Gorp bestuurden de oudste leenhoven van Kasterlee in verband met de familie Van Lier en het hof van Terloo en met de families Van Ysschot, De Bere en Stakenbroek ; en in Juli besprak de heer Dr. Jan Van Gorp uitvoerig de rechten en machten van den hoofdschout in het land van Turnhout. In de maand Januari gaf de heer Jean van den Hove d'Ertsenrijck een klaren kijk op de landbouwtoestanden in de Kempen ten jare 1781. In Februari vertoonde de E. H. Paul Van Hal ons in een rijke collectie van prachtige lichtbeelden de glorie van de beeldhouwkunst in onze Kempen. In Juni liet de heer Jan Goris ons op folkloristische wijze heel het leven en het gedoe van den Arendonker meeleven. En ondergeteekende besprak in Januari de Kempische folkloristische gebruiken in den Wintertijd, en maakte in Oktober een vergelijking tusschen verschillende folkloristische liederen van Turnhout en elders.

De annalen bezorgden nog allerlei dokumentatie, als een verzoekschrift der inwoners van Baarle-Hertog aan de Staten van Brabant, uit de tweede helft der 18^e eeuw, een hulde aan de Gasthuiszusters van Turnhout na den slag van Turnhout, en een schepenbrief uit het jaar 1445 betreffende de Zigeuners. Ze wijdden ook een « in memoriam » aan enkele verdienstelijke personaliteiten uit onze Kempen, nl. aan E. P. Frans Diereckx, S. J., aan Monseigneur Louis Van Dijck, aan E. H. Willem Van Neylen en Dr. Henri Obreen.

Op Zondag 21 Juli, richtte de Kring voor zijn leden een uitstap in naar Oostmalle, bij welke gelegenheid een veertigtal deelnemers onder de zeer bevoegde leiding van den Weledelen Heer Burgemeester Graaf de Renesse en den Z. E. H. Pastoor De Molder, de vele kunstschaten van kasteel en kerk mochten bezichtigen.

Het Muzeum werd in den loop van 1938 met verscheide merkwaardige stukken verrijkt : o. a. enkele schilderijen, de Dwangmolen der Kolonie van Hoogstraten, door Gailiard, twee zichten uit Wechelderzande, door Rosseels, twee pentteekeningen van Herman Diels, een schilderij van Verbroeckhoven, een heidezicht van Jos Stockbroekx, een portret van den Turnhoutschen letterkundige E. P. Fleeckers, in krijt geteekend door Leo Lewi, elsen van Paul Verrees en Mariette De Vocht, en een gepolychromeerd Sint Antoniusbeeldje uit de XVI eeuw. Met dankbaarheid moeten we eveneens vermelden de namen van de EE. ZZ. Clarissen, de EE. ZZ. van Vosselaar, den Z. E. H. Kanunnik Glénisson, den E. H. Pastoor Swaan, den Weledelen heer Baron Albert de Jamblinne de Meux, den heer Karel Van Nijen, Mevrouw Jules Dierxens, Mevrouw Glénisson-De Strijcker, Mevrouw Van Genechten, Mevrouw Janssens-Matthé, Mevrouw Dimartinelli, Juffrouw Fessinghor, den heer Notaris Versteylen, den heer Marcel De Vel, den heer Dr. Swaan en den heer Kurvers, die alle verschillende kostbare en interessante voorwerpen voor het Muzeum hebben aangebracht, evenals den heer Jef Simons die een collectie fotos bezorgde van een twintigtal Turnhoutsche schrijvers. De belangrijkste aanwinst bestaat echter in de reeds vernoemde verzameling opgedolven voorwerpen uit het Frankisch tijdperk der 7^e eeuw, die op de begraafplaats te Lutlommel in den Zomer 1938 werden opgegraven, en die om reden van hun zeldzaamheid en den uitzonderlijken goeden staat waarin ze zich bevinden, het bezit van ons Muzeum met een aanzienlijke waarde hebben vermeerderd ; andere grootere muzea hadden zulk een waardevolle vondst ongetwijfeld gaarne in hun bezit gekregen. — Veel belangstellenden hebben dit jaar ons Mu-

zeum bezocht, ook vreemdelingen die niet enkel uit belangstelling maar ook door wetenschappelijke doeleinden gedreven waren ; zelfs de Provinciale Commissie voor Geschiedenis en Folkloristische opzoekingen met haren voorzitter aan het hoofd, heeft ons Museum met een bezoek vereerd.

De Boekerij die met verschillende kostbare werken is aangegroeid, kreeg ook een betere, meer rationeele klassificatie, dank zij de nieuwe schoone rekken die ze van stadswege tot haar gerief mocht ontvangen.

Moge TAXANDRIA in al zijn takken steeds meer groeien bloeikracht ondervinden ten bate van onze heimatkunst en -wetenschap !

De sekretaris,
J. NUYTS.

PIETER FRANS PELGRIMS

pastoor van Arendonk

1838-1863.

GEBOORTE — FAMILIE — OPVOEDING.

De tweede wereldlijke pastoor, na de Fransche Omwenteling, in de parochie Arendonk, door den Aartsbisschop van Mechelen genoemd en aangesteld is Pieter Frans Pelgrims.

Na het overlijden van pastoor Valentijns J. B. — 19 Maart 1838 (1) — wordt gedurende drij maanden de parochiedienst waargenomen door den E. H. P. Van Herck, onderpastoor. (2)

In de maand Juni is in de openstaande plaats voorzien. Den derden dag dior maand leidt de Z. E. H. Tubbax, deken van het distrikt Geel, waarin alsdan Arendonk begrepen is, de E. H. P. F. Pelgrims in het herdersambt onzer parochie.

Pieter Frans Pelgrims wordt geboren te Begijnendijk, een dorp tusschen Leuven en Aarschot, den 29 Mei 1796. Hiervan getuigt zijn overlijdensakt ; — een wettig geboorteuittreksel kan niet geleverd worden : Het geboortenboek der parochie houdt immers eene leemte in, omvattende de jaren 1796 tot en met 1799 ; de oorzaak daarvan is de afwezigheid van den pastoor der parochie ; gelijk talrijke andere pastoors, heeft deze moeten vluchten om 't gevaar van gevang en ballingschap van wege de woestaards der Fransche Omwenteling, die ons Vaderland onder den voet loopen en voor wier godsdiensthaat geen priester bevrijd is.

1) Taxandria 1935 nr. 1.

2) P. Van Herck, geboren te Retie, wordt in 1853 pastoor van Tremeloo.

Petrus Franciscus Pelgrims en Maria Barbara De Wynaert zijn de ouders van dezen pastoor. Beiden behooren tot de vooraanstaande en treffelijkste familiën der plaats. Zij tellen onder hunne voorouders en verwanten burgemeesters en schepenen der gemeente.

Vaste en zekere gegevens aangaande broeders en zusters van dezen P. Fr. Pelgrims heb ik niet, maar een feit is het, tot heden toe worden beide familienamen door meerdere en deftige gezinnen der gemeente gedragen.

De kleine Pieter Frans groeit op sterk van lijf en leden, buitengewoon ontwikkeld tot eene echte reuzengestalte.

Ouderlingen, die hem persoonlijk gekend hebben spreken nog van pastoor Pelgrims en hoe buitengewoon groot en sterk en struisch hij was. Hiervan getuigen ook alben en roketten gansch buiten de gewone maat, welke nog in de linnenkast der kerk voorhanden zijn. Ik heb ze ook nog gezien, de bid- of knielbank uit de vroegere kerk, welke diende voor dezen pastoor, maar door niemand anders kon gebruikt worden.

Over de jaren zijner opvoeding en zijner studiën tot aan zijn priesterwijding, is mij niets bekend geworden.

Het zijn dan ook op het einde der 18^e eeuw en in de eerste vijftien jaren, na 1800, ongewoon beroerde tijden. De oorlog woedt zonder verpoozing, en geheel het maatschappelijk en godsdienstig leven ligt verward en ontreddeerd.

PRIESTER — ONDERPASTOOR.

Op een jeugdigen ouderdom, in 1818, P. Fr. Pelgrims telt dan 22 jaren, heeft hij de priesterlijke wijding ontvangen, maar dag en plaats vind ik nergens aangewezen.

Het volgende jaar, 1819, (1) begint hij zijne priesterlijke loopbaan, gezonden zijnde, in hoedanigheid van onderpastoor, naar de Sint Kristoffelparochie te Londerzeel, in het Payottenland.

1) Het kerkarchief van Londerzeel heeft 1821 — Zijn doodsbeelden 1819.

Hij treft daar als pastoor P. J. Wery, overgeplaatst uit Waterloo, naar Londerzeel in Mei 1818. (2)

Deze is een man met karakter of beslistheid, die voor moeilijkheden niet omgaat en al dreigen deze uit de hoogte, ze rechtstreeks te keer gaat. Het kerkarchief maakt met enkel twee woorden, melding van zulk eenen strijd.

« Deposuit burgimagistrum » hij heeft den burgemeester afgezet. Een korte zin die een jarenlangen strijd kan voorstellen. Wij lezen daar ook nog : pastoor Wery « heeft de moeilijkheden overwonnen en zijne parochie gelukkig bestuurd tot aan zijne dood, den 9 Mei 1826. »

In de school van dezen wilskrachtigen man, is P. Fr. Pelgrims te leer geweest. Bij dezen heeft hij zijne eerste ondervinding en menschenkennis opgedaan. Te Londerzeel is in hem gegroeid die beslistheid en die vastheid van karakter, welke wij in hem voornamelijk als pastoor van Arendonk zullen bevinden.

Het gaat er hier wel niet om een strijd onder personen, maar om het betrachten, ondanks tegenstand of verzet, van het vooropgestelde doel en om het doorworstelen van de rampzaligste tijden, die ooit Arendonk beproefd hebben.

PASTOOR TE ZICHEM. 1827-1838.

Leerrijk voorbeeld gepaard met eigen werkiever, gedurende negen jaren (1819-1827), hebben den jongen onderpastoor tot man gerijpt. Zijne natuurlijke begaafdheden zijn door de opgedane ondervinding nog verder ontwikkeld. Zijn kennis van menschen en toestanden is verruimd en uitgediept. Doorzicht en wilskracht samen gepaard, die aandurven en niet zwichten, verwijzen dan reeds naar den vastberaden pastoor, welke hij later wezen zal.

2) In Waterloo staat P. J. Wery als pastoor, den dag van den heroemden veldslag, waardoor Napoleon voorgoed verslagen en van zijn macht beroofd wordt.

In Waterloo komt pastoor Wery ook in kennis met Willem van Oranje-Nassau, Willem I koning der Nederlanden, en zijn leven lang duurt die wederzijdsche vriendschap. — Kerkarchief van Londerzeel.

Op 31 jarigen ouderdom benoemt zijn Overheid den onderpastoor P. Fr. Pelgrims, tot pastoor te Zichem bij Scherpenheuvel.

Hij komt daar op een voor hem gansch nieuw arbeidsveld, en draagt van stonde af de volle verantwoordelijkheden van den herder voor zijne kudde.

Hoe P. Fr. Pelgrims, als pastoor van Zichem, dat is als zielenleider en raadsman te beoordeelen is, weten alleen zij die hem aan het werk geweten of van zijnen raad genoten hebben. Die kant van zijn leven, midden onder zijne parochianen, is als een gesloten boek, door niemand te openen ; gissingen daar omtrent zijn door den aard van het werk zelf, gansch uitgesloten.

Edoch een werkzame geest uit zich vaak ook in uiterlijke werken. Die bezieling en die werken bestaan er voor dezen pastoor. Meerdere bewijzen vermag ik hiertoe aan te halen. Van eerst af is het te merken : alles wat van dichtbij of van verre de kerk aanbelangt, trekt zijn aandacht en wekt zijn zorg ; b. v. het kerkhof, opengespreid rondom de kerk, ligt op onderscheiden plaatsen vrij open en zoo dient het weleens tot speelplaats der kinderen. Bevonden zijnde dat het kerkhof aan de kerk toebehoort, wordt onverwijld door 's pastoors bemoeiing, de nog bestaande ringmuur rond de begravingsplaats opgebouwd. Een ander werk is het vernieuwen van den linkschen steunbeer aan den ingang der kerk. De minder harde ijzersteen daartoe gebruikt is onder den invloed van water en vorst gesplinterd en afgebrokkeld. Het herstellen verheugt danig de parochianen. Tot heden toe wordt dit werk, naar den naam van den pastoor, door de inwoners aangeduid, een bewijs dat het vastberaden werken van hun pastoor, op de parochianen, een besten indruk heeft nagelaten. Op een ander terrein, in bestuurszaken, handelt de pastoor met eenzelfde scherp doorzicht en beslistheid. Benoemingen van een koster en van een orgelist zijn gedaan. Klinkende munt voor beider wedde, bezit de kerkfabriek niet. De pastoor vindt de uitkomst : Voor wedde wordt aan ieder van beiden, een perceel grond, ter bewinning, aangewezen,

en de inkomst van eigen gewonnen oogst, bepaalt de wedde. In denzelfden aard is de manier waarop Zichem aan eene klok geraakt. De kerkraad beslist en besluit 1000 fr. te besteden voor eene klok, doch mits de voorwaarde, dat de gemeente de verschuldigde bijwedde van den pastoor voor dit jaar en voor het volgende uitbetale. Is het niet ? 's Pastoors vooruitzicht en invloed schemeren door in dit besluit, van den eenen kant de kerkraad dekt den naamloozen begiftiger en daartegenover de gestelde voorwaarde oefent druk uit op de gemeente om den pastoor zijn recht te erkennen. Gebeurt het tweede, de pastoor, achter den kerkraad om, zorgt voor 'l eerste, en beide, kerk en gemeente, verheugen zich om de nieuwe kerkklok.

PASTOOR TE ARENDONK 1838-1863.

Met verheugende en vruchtbare uitslagen, werkt de pastoor alle de jaren van zijn verblijf te Zichem. De parochianen achten en eeren hun ieverigen pastoor. Juist zijn iever en zijn werking trekken het oog zijner overheid op hem en 't wordt eene besliste vraag, aan den pastoor van Zichem een meer uitgestreken zielenakker ter beschouwing toe te vertrouwen.

De pastoor van Arendonk J. B. Valentijns is gestorven. De parochie wacht op een nieuwen herder. Degene die den 3 Juli 1838, te Arendonk wordt ingeleid en aangesteld, is P. Fr. Pelgrims, voormalige pastoor van Zichem. (1)

Niet enkel een wijder arbeidsveld valt hem hier ten deel, misschien ook wel een eenigzins verwilderd veld treft hij hier aan. Dit laatste is begrijpelijk, zonder daarom in iets aan het werk van zijn voorganger, een hoogst verdienstelijk pastoor, te kort te doen. Meerdere oorzaken kunnen daartoe geleid hebben.

Arendonk is een grensdorp, vanaf de uitplundering der gemeente, in 1831, door het invallend Hollandsch leger, heeft het alle, de volgende jaren, tot aan den eindelijken

1) De opvolger van pastoor Pelgrims te Zichem, is een Arendonkenaar, Michiel Bruls, 1798-1855.

vrede in 1839, den last gedragen van logeering en inkwartiering. Belgische soldaten, die de bedreigde grens, (Hollandsche krijgsbenden liggen al die jaren in Reuzel,) moeten bewaken, zijn bij de burgers gelogeerd. Het gedrag van dit krijgsvolk jong en vol leven, is altijd geen voorbeeld van zedelijkheid in de parochie. In de beschrijving van Arendonk, heb ik meerdere gevallen van wangedrag en verwilderde zeden aangehaald. Daarenboven de bevolking is verarmd, door de algeheele plundering en lijdt nog meerderen druk door het kwijnen der plaatselijke nijverheid, het kousenweven ; haar afzetgebied in de Hollandsche meierijdorpen, is geheel afgesneden ; groeiende armoede leidt geleidelijk aan tot vertroebeling en verduistering der gewetens.

Op welke manier de nieuwe pastoor, op het gebied van goede zeden en kristelijk leven zijne taak heeft aangevat en uitgewerkt, blijft in volle duisternis gehuld. Te Arendonk, juist gelijk te Zichem, is het werk van dezen pastoor, als geestelijk leider, ongeschreven en ongekend. Ievt hij echter, om reden der toestanden, hier nog meer dan vroeger, voor aller tijdelijk welzijn, dan is het evengoed als bewezen dat zijn iever in het geestelijke zeker niet minder is. In dien zin versta ik daarom de uiterste getuigenis op zijn grafsteen : parochus bene meritis, = allerverdienstelijk zielenherder.

PASTOOR STAANDE MIDDEN IN ZIJN VOLK.

Benevens de plichten van zijn heilig ambt, als priester en pastoor, ziet een parochieherder zich menigmaal gemengd in de gebeurtenissen, soms zelfs in de belangen der gemeente, waarbij niet zelden 's pastoors bemoeiing een stut en steun wordt tot nut van 't algemeen.

In welke maat dit voor pastoor Pelgrims waarheid is, moge hierna blijken en meteen ons overtuigen van zijn edelmoedig karakter en van zijne onbaatzuchtige toewijding.

Korte jaren is P. Fr. Pelgrims hier pastoor, wanneer het gemeentebestuur, na jarenlange onbeslistheid, het opzet

doordrijft, om werk te verschaffen aan talrijke werkloozen, eene nieuwe pastorie te bouwen.

Dat de pastoor met zulke beslissing in zijn nopjes is, behoeft geen betoog. Vroeger is de kwestie, de pastorie alleenlijk te herstellen. — Wie het gedacht eener nieuwe pastorie onder het volk brengt, laat ik in 't midden, maar 't wordt toch uitgesproken, een grondig herstel kost weinig minder dan een gansch nieuw huis, met het gevolg, de uitspraak van de gemeenteraadsleden.

Het opgemaakt bestek beloopt 16,000 fr. waartegen het provinciebestuur verzet aantekent om de overdreven uitgaaf. De gemeenteraad staat aarzelend tegenover dien weerstand. In dien neteligen toestand, mengt de pastoor zich daadwerkelijk er mede. Om het weifelen te keeren en met een de gemeente te ontlasten, biedt hij den grond, in optie genomen, kosteloos de gemeente aan. Deze grond ligt in 't Kerkstraatje (nu Torenstraat) en de eigenaar P. V. D. is genegen, tegen 1000 fr. 33 a. daarvan af te staan. Pastoors inzicht is niet alleen, hierdoor het bouwen eener nieuwe pastoorswoning te bevorderen, hij is reeds voldoende met de toestanden bekend. Werkloosheid breidt zich uit. Het jaarverslag der gemeente wijst op de pogingen van gemeente en armbestuur, om werkgelegenheden te scheppen ter ondersteuning en om de zedelijke wanorde uit de ledigheid voortspruitend te voorkomen.

Hierin helpen is de drijfveer van pastoors tusschenkomst.

Erkentelijk wordt het aanbod ontvangen, want wordt de gemeentelijke uitgaaf kleiner, ook 't verzet der provincie zal milderen. — Ten langen laatste gezien de provincie talmt met een antwoord, wordt het beslist. Men zal den stier bij de horens vatten ; ongevraagd en ongeweigerd, wordt de bouw publiek aanbesteed. Met reden is het provinciaal bestuur gebelgd om zulke handelwijze. Niet alleen verklaart deze overheid de aanbesteding nietig, maar bovendien zal elke toelaag voor eene nieuwe pastoorswoning geweigerd zijn.

Deze nood dwingt de gemeente, die dan overgaat tot de aanbesteding der herstelwerken. Echter het prijsaanbod

wordt door de gemeente afgekeurd, niet om de som der uitgaaf, maar om reden van personen en borgen.

Gaat nu ook dit werk in 't water vallen ? Het doorzicht en de vastberadenheid van den pastoor redden een tweede maal, den toestand. Hij zal zelf, aan denzelfden prijs, de aannemer zijn. Dit is evenwel eene nieuwe onwettigheid en mag niet doorgaan. Edoch de zaak stropt niet volkomen. Een derde aannemer treedt voor. — Is deze geen strooien man die de werken zal uitvoeren ? Inschikkelijk evenwel als krachtdadig, behelpt zich de pastoor met te wonen, een tweetal jaren, op het verdiep, boven de « kazerne » in 't gemeentehuis.

Bij voorgaande verhaal sluit aan, hoewel het jaren later, na de rampen van 1845-6-7 voorkomt, meerder bouwwerk door pastoor Pelgrims nog uitgevoerd. Samen genomen wekt zijn optreden den schijn, dat de pastoor eene voorliefde koestert voor metselen en bouwen. 't Was zoo in Zichem, 't is zoo in Arendonk. Maar de voorliefde is de eenige beweegreden van zijn ondernemingen.

De pastorij is hersteld en geheel opgeknapt, hij heeft al reeds overlang betrokken. De achterbouwen hebben van 't herstel niet genoten en laten te wenschen. Ook de hof heeft slechts eene beukenhaag tot beveiliging. Op de gemeente doet hij geen beroep, hij weet dat de kas ledig is — hij ziet ook dat de ambachten, metsers en timmerlie niet langer werk hebben en hij besluit tot eene alleszins grootmoedige daad. Keuken en moos — houtschuur en paardenstal laat hij maken, hecht en sterk tot op den huidigen dag.

Ook de hofomheining durft hij aan. Eene baksteenen muur vervangt de oude haag, die twee voetwegelijcs afsluit, in 't oosten en in 't zuiden, wordt vervangen door een baksteenen muur, die voortaan het rustig genot van den hof verzekert. Deze uitgaven wegen zeker niet licht, maar de pastoor is gelukkig de gemeente te kunnen ontlasten en meerdere eerbare gezinnen van ambachten en stielmannen te steunen en te redden in hun bestaan.

1845-6-7.

Bewonderen wij, in voorgaande verhaal 's pastoors voor-

uitzicht en krachtdadige hulpvaardigheid, er blijft aan toe voegen om hem oprecht te kennen en naar waarde te achten, zijn onverpoosd werken, in de jaren, waarin ramp op ramp in zijne parochie zooveel onheil sticht.

Het is al geschreven, Arendonk kwijnt want de nijverheid verliest den afzet harer voortbrengselen en een woord, dat een eeuw geleden verbijsterend klinkt, stijgt op uit de gemeenteverslagen, namelijk werkloosheid.

De vroede gemeentevaders, het armbestuur, de pastoor, staan eenparig op den wal ter verdediging. Zij be-ramen middelen en voeren besluiten uit om het volk te be-houden.

Op werkverschaffing ten allen prijs, op de bestrijding der werkloosheid in de nijverheid is reeds gewezen, maar nog erger beproeving staat voor de deur. 't Is de koude hongersnood in 1845-46. 't Is de koortsziekte in 1846-47.

Hongersnood door besmetting van de aardappelaanplan-tingen en dezer geheele vernietiging.

Hongersnood door de mislukking, in 't volgend jaar, van den korenoogst, die terugvalt op nog minder dan de helft eener gewone ophengst. Door werk en voedselverleening doorkomt de bevolking de nijpende nooden, maar een der-de jaar sluit hierbij aan, nog rampspoediger dan de twee voorgaande.

In Juni 1846 tot in 1847 treedt onder de uitgeputte be-volking eene besmettelijke koortsziekte op. Zij ontziet noch jonge kinderen noch volwassen huisvaders en moeders.

Officieele getallen, voor 1846-47, zijn 786 zieken door eenen geneesheer verzorgd ; meerdere sterften komen voor in hetzelfde gezin, doch volgens eene officieele getuigenis, zijn de doodelijke gevallen betrekkelijk weinig talrijk — slechts 43 overlijdens. De algemeene toestand is treurig : zieken of herstellenden kunnen niet werken, vandaar groo-ter nood in menig gezin nevens meerdere noodwendigheden. Te midden van zulke ellende staat de pastoor. Troostend en opbeurend is zijn binnenkomen voor zieken en gezon-den. Vertrouwend richten zij het oog op dien man, wiens reuzenschouders hunnen last helpen dragen. Daadwerke-lijk brengt hij ook steun bij. Gemeente en armbestuur

gaan hand in hand. De gemeente ontziet geen hulp gelden en het armbestuur lenigt edelmoedig den hoogen nood.

Immer aan groeien de uitgaven. In dien toestand zal de pastoor beroep doen op de kristelijke liefdadigheid van allen. Daartoe richt hij eene «Expositie» in, dat is eene soort loterij, met loten en prijzen. Notabelen zijn de vrijwillige helpers van den herder. Gezien aller toewijding, mag, na eenige weken, eene som van 3000 fr. voor buitengewone hulp, ter uitdeeling in hooger en nood, aan de armmeesters toevertrouwd worden.

GODS-GASTHUIS.

In voorgaande drij jaren zijn de grootste ontberingen geleden, en de ziekte onverwonnen. Nicuw betrouwen in de toekomst ontluikt in de gemoederen, nu ook de kousen-nijverheid stilaan herneemt. Weldra echter groeit er eene andere bekommernis bij pastoor en gemeenteverheid, om een onvoorzien gevolg der geleden beproevingen. Hulpbehoevende gezinnen kunnen ondersteund worden, maar wat gedaan om toring en uitleving, een ziekte waarvan de verschijnselen immer talrijker voorkomen, te bestrijden of te voorkomen ? In meerdere jonge gezinnen eischt die ziekte slachtoffers op. Vandaar een groeiend getal weeskinderen, teer van lijf en leden, zwakke spruiten van uitgeputte ouders.

De toringziekte is eene doodelijke bedreiging voor het opkomend geslacht. Hoe ze weeren, hoe ze keeren ?

Pastoor en overheden staan weder zij aan zij, voor de uitvoering, nu een gasthuis zich meer en meer opdringt als eene noodzakelijke instelling.

Een stond dreigt er tegenstand van wege eene invloedrijke familie, om reden eener oude familieveete. De weerstand wordt omzeild, door dat eene openbare vrije volksraadpleging, op bepaalden dag en uur, aller instemming, zelfs der tegenstanders, mag halen. Van dit oogenblik af wordt er met spoed vooruit gewerkt. In 1858-59 rijzen aan « 't IJzeren kruis » (einde der Dorpstraat, nu Vrijheid) de eerste gebouwen op van het Gods-Gasthuis der gemeente.

Een blijde dag is de 3e December 1860 voor 't gemeentebestuur, voor het volk en niet het minst voor den reeds grijsen pastoor, wanneer de E. Zusters van St. Vincentius van Dèftinge, de eerste weezen aan de hand leidende, den dorpel van hun te huis overschrijden ; wanneer de Z. E. Heer Pastoor, als geestelijke vader der zusters en der weezen, en in hoedanigheid van voorzitter der Bestuurlijke Commissie, aan het gemeentebestuur en aan de weldoeners openlijk dank mag spreken, en weezen, alsmede gebeurlijk ouderlingen en zieken aan de liefderijke zorgen der zusters mag toevertrouwen.

In de eer en de vreugde van dien dag, deelt al evenzeer en met recht de heer Verbist, burgemeester, die voor deze stichting eenen overtuigden steun schenkt aan den heer pastoor.

De burgemeester immers is het, die met onwrikbaren wil het opzet voorstaat en de eenparige instemming van volk en gemeenteraadsleden mag verkrijgen.

LAATSTE JAREN.

Onder den druk der vele en soms zware becommernissen, die de loopbaan van pastoor Pelgrims gekruisd hebben, bleef de tijd niet stil ; zijn haren zijn wit geworden en zijn reuzengestalte voelt den opkomenden last der jaren. De gevolgen der rampspoeden, welke hij met zijn parochianen geproefd heeft, zijn, zoo niet weggenomen, dan toch zooveel menschelijk mogelijk gestuit of voorkomen ; in ledigheid heeft hij zeker zijn dagen niet doorgebracht.

Nog een luttel tal jaren, zich verheugend in aller eerbied en genegenheid, mag hij nog eene betrekkelijke rust vinden in zijn dagelijksche plichten. 't Is hem dan ook een genoegen, herhaaldelijk de weesjes te bezoeken, de juderlingen en zieken, die intusschentijd in 't gesticht zijn opgenomen, te troosten of door het toedienen der H. Sacramenten tot een kristelijk einde voor te bereiden ; tot dat ook voor hem de uiterste dag van ieder sterveling aanbreekt. De Z. E. H. P. Fr. Pelgrims ontslaapt in den ouderdom van 67 jaren, den 18 December 1863, na een werkzaam leven als pastoor van Arendonk gedurende 25 jaren.

In de parochie wordt zijne gedachtenis bewaard in een eeuwigdurend plechtig jaargetijde, gezongen op zijn sterfdag.

Zijn grafsteen, geplaatst tegen het koor, schetst zijn leven, te midden zijner parochianen, in twee latijnsche woorden : Bene meritis. = Vol verdiensten.

Hij ruste in den eeuwigen vrede.

L. C. p.

De Kempische Schilder KAREL OOMS.

(DESSCHEL 1845 - CANNES 1900).

AAN DE NAGEDACHTENIS
VAN DE HOOGADELE VROUWE
EDITH van EERSEL
ECHTGENOOTE VAN KAREL OOMS
EERBIEDVOL EN DANKBAAR TOEGEWIJD.

INLEIDING.

Den 27^{en} Maart 1900 sloot « La Métropole » haar verslag over den lijkdienst van Karel Ooms in de Sint Laurijskerk te Antwerpen met deze woorden : « Il n'est pas possible de songer à Karel Ooms sans envoyer un souvenir ému à celle qui a embelli les dernières années de cette vie trop tôt brisée. » Zoo willen wij vooraf een dankbare hulde brengen aan die groote Dame, die ons immer met de meeste voorkomenheid bejegend heeft. Edith M. Antoinette Constance van Eersel, dochter van Karel G. F. van Eersel en Sidonie M. R. Baesen, verwant met den bisschop van Gent Mgr. van Eersel, werd geboren te Brussel den 12 December 1841, huwde 1° te Wilrijk 25 April 1865, Messire Emiel A. J. della Faille, † 15 Februari 1890 ; 2° te Antwerpen 17 November 1897, Karel Ooms, en stierf te Antwerpen den 26 November 1921. Zij stamde niet alleenlijk uit hoogen adel af, maar zij was nog adel in haar minzamen en buitengewoon onderschei-

den omgang, bezielde met de rijkste gaven van geest en hart. Hoog van gestalte, met blikken waar voornaamheid en verstand uitstraalden, taktvol in gebaren en woorden, iets wat grootsch zonder gemaaktheid, dwong zij eerbied af bij allen die haar naderden.

Nooit vergeten wij de oogenblikken waarop zij ons de eer aandeed in haar prachtig Hôtel in de Karel Oomsstraat te willen ontvangen, haar rijke verzamelingen van kunstvoorwerpen en schilderijen te toonen, of weleens te midden van de weergalooze hall een gesprek te voeren over de kunst van haar teerbeminden man. Zij sprak dan met uitbundige begeestering en betreurde maar een zaak : aan den kunstenaar niet den volen teugel aan zijn talent te hebben kunnen geven. De dood eilaas verijdelde te vroeg dien droom. Haar man was haar al buiten God, want verknochte gade was zij terzelvertijd, een doorchristene en edelmoedige vrouw, gehecht aan de Kerk en de goede werken. De vrienden van K. Ooms waren ook haar vrienden en zij wist het te toonen.

Op een zomerschen dag, den 4 Juli 1921, verzocht zij ons ten noenmale.

De tafel, beladen met schitterend zilverwerk en oud porselein, was gedekt in de groote hall, waar kostbare oude wandtapijten de muren bekleedden, Chineesche en Japansche potten op kleine zuilen prijken, bronzen beelden en stalen wapenrustingen afstaken tegen hetschitterende porseleinen borden en schilderijen, eiken kassen en beelden der 16^e-17^e eeuw pronkten, en openstaande deuren een kijk lieten op het pracht koloriet der kunstwerken van K. Ooms en van 17^e eeuwse meesters. Aan de tafel zaten nevens de hoogstaande gastvrouw Mgr. Cleynhens, deken van Antwerpen, in 't purper gehuld, een fijne kunstkenner, kunstschilder K. Boom, die juist een kopje had gepenseeld in een onafgewerkt tafereel van Ooms, juffrouw M. de Keyser, dochter van den voormaligen bestuurder der Academie Nicaise de Keyser, en uw dienaar.

Het gesprek ging natuurlijk over het werk van den man der gastvrouw, over zijn kunst, over zijn betrekkingen

Portret K. Ooms

met Alma Tadema, den Hollandschen-Engelschen kunst-schilder, over de hedendaagsche strekkingen in de kunst enz. 't Werd een uitzonderlijk genoeg voor het oog en voor het hart. Mevrouw Ooms was gelukkig van dat geluk welk zoo zeldzaam voorkomt, den beminde uitterharte te hooren roemen en zijn kunst te waardeeren.

Zij leidde met kennis van zaken de gesprekken, in geen oppervlakkige beschouwingen, geen redeneering a priori, maar met gegronde verstandige bewijzen, want zij was kunstrijk onderlegd, had veel gezien, gereisd en gestudeerd en kon de kunstvoorwerpen naar waarde beseffen.

In ander ontvangsten spraken wij nog dikwijls over den Kempischen Meester.

Zij minde de Kempen om het afkomstoord van haar man en zou hem daar ook aan de bevolking beter hebben willen doen kennen. Daarom was zij het Museum Taxandria genegen. Bij elk visiet schonk zij het een en ander uit de kunstkamer van Ooms en beloofde ons nog merkwaardige stukken.

Hadden wij toen zooals nu in 't Museum een zaal tot haar beschikking kunnen stellen, uitsluitend aan K. Ooms werken gewijd, eenige schilderijen, die na haar dood verkocht werden en voorwerpen van haar man die naar andere Musea zijn gegaan, waren naar Turnhout gekomen. Wij beslistten ook een levensbeschrijving van K. Ooms op te stellen, die zij in een prachuitgave zou laten verschijnen. Helaas, twee dagen, nadat wij haar een eerste bijdrage van ons werk hadden overhandigd, stierf zij plotseeling, den 26 November 1921, aan de ziekte welke haar sinds lang ondermijnde.

De edelmoedige Dame had een schoon legaat schilderijen aan het Museum van Antwerpen vermaakt. Wanneer deze schilderijen in het Museum tentoongesteld waren, verscheen er een hatelijk artikel in « Le Matin ». Kon men er geen goed over zeggen, dan had men ten minste moeten zwijgen uit eerbied en dankbetuiging voor de nagedachtenis der milde schenkster. Maar neen, de driestige haat tegen het ideaal van Mevrouw Ooms moest wederom

bovenkomen en uitgespat worden in een kwaadwillige en onverdiende kritiek der meesterstukken van haar man en andere. Zoo iets is nog des te droeviger omdat zulks na haar dood gebeurde, wanneer zij zich niet meer kon verdedigen. Wij laken in haar plaats deze taktlooze handeling.

Haar rijke verzameling werd in openbare veiling van 15-20 Mei 1922 te Antwerpen verkocht. Haar gastvrije huis onderging hetzelfde lot en werd nadien afgebroken om er een straat door te trekken.

Ons rest nu alleen de zoete herinnering aan de hoogstaande Vrouwe, aan een leven van opoffering voor Kunst en Kerk, van bewondering voor haar teergeliefden echtgenoot.

Portret Mevrouw Ooms

K. OOMS EERSTE WERKEN.

Karel Ooms werd op den Kattenberg te Desschel, tusschen Turnhout en Moll, den 17^{en} Januari 1845, uit kleine en deugdzaame landbouwers Jan Ooms en Elisabeth Verdonck, geboren. Zijn broeders en zusters waren : Marten getrouwd met Th. Van Mechelen, J. Baptist, getrouwd met Th. Melis, Magdalena, Katharina getrouwd met N. Van Herck, en Maria. 't Kind mocht lang ter dorpscholen gaan en leerde buitengewoon goed. Tusschen in hield het zich bezig met manneken en beeldeken schilderen voor zijn vriendjes.

Jagers en portretten maakten zijn geliefdkoosd werk uit. Zijn zuster vertelde ons in 1921 op Kattenberg, dat zij eens klein zijnde haar broeder plaagde en hem vroeg of hij wel den pastoor Huybrechts in den Catechismus zou kunnen uitteekenen ? — Waarom niet, antwoordde Oomske ! 's Anderdaags bood hij haar het met inkt geteekend en gekleurd portret van den pastoor aan. Zij bewaarde het altijd met zekere fierheid en liet het ons zien. 't Was voorzeker geen meesterstuk en toch was het iets wonders voor zulk kind.

Meester Bongaerts was op de hoogte van al dat geteekend.

Op zekeren dag was er een vechtpartij tusschen de schoolieren ontstaan. Oomske had het van verre afgezien en was er toch ook wel wat in betrokken. De onderwijzer gaf hem als straf het tooncel uit te beelden. 't Lukte boven verwachting.

Kort nadien kwam de geestelijke inspecteur, de Z. E. H. Baeten, de school bezoeken. Kareltje werd ondervraagd. Hij antwoordde zoo juist en zoo schoon dat de meester de beste felicitatie over zijn leerling ontving. Meteen wedervoerde de onderwijzer dat het manneke nog wat meer kon. Hij schilderde toch zoo schoone printjes ! De meester liet aan den inspecteur de teekening der vechtpartij zien. De geestelijke stond er verbaasd over.

« Daar zit talent in, dit mag niet verloren gaan, zeide hij. Ik zal er den heer gouverneur Teichman over spreken. Wil zoo goed zijn eenige teekeningen op te zenden om ze den

heer gouverneur te overhandigen.» Zoo gezegd, zoo gedaan. Eenige dagen later kreeg de onderwijzer een schrijven van den heer Thielens, secretaris van den gouverneur, om inlichtingen over den welstand der ouders van Ooms, om te weten of zij tot verdere studiën zouden kunnen bijdragen.

Na het outkennend antwoord en de belofte van het gemeentebestuur een jaarlijksche som te storten, nam de heer gouverneur de opvoeding van den kleinen Rubens, zooals meester en kinderen Karel'tje noemden, op zich, en liet hem naar Antwerpen komen.

Ooms was twaalf jaar oud. Zijn beschermer plaatste hem in een brave familie, de Man, waar des jongelings zuster in dienst was ; hij werd er als het kind van den huize behandeld. 's Morgens ging hij naar de Staats Middelbare School om zijn letterkundige studiën te voltrekken en 's namiddags volgde hij de leergangen der Academie. Immers bij aanbeveling van den heer gouverneur, had de hoofdbestuurder, Nicaise De Keyser, het jongeske tot zijn leerling aangenomen en zelfs een studiebeurs bezorgd. Ooms werd ook de beschermeling van den bestuurder, die heel zijn leven lang groot interesse voor den veel belovenden Desschelaar gevoelde.

't Was 't jaar 1857. Nadien bleef hij nog 14 jaar in de academie, studeerde ernstig, gedroeg zich voorbeeldig en behaalde meest al de eerste plaatsen ; op 't laast mocht hij in 't werkhuis van den bestuurder werken.

Intusschentijd had het feest geluid bij al zijn bekroningen ; doch het schoonst van al was, in 1865, als hij tot laureaat der Academie werd uitgeroepen. Zijn geboortedorp had zich in feesttooi uitgedost om hem als dusdanig, den 17 Mei, plechtig te ontvangen. Het volk liep hoog op met zijn jeugdigen Primus. Op zijn doortocht van Antwerpen naar Desschel werd hij zelfs door het stedelijk bestuur van Turnhout ten stadhuize verwelkomd en te Retie luidde de groote klok. De intocht in het dorp was koninklijk. Aan de grenzen werd de laureaat door een groep ruiters en in de kom van het dorp door burgemeester Raymaekers ontvangen. Onder het bulderen van het kanon, speciaal

Portret Moeder K. Ooms.

Huis K. Ooms.

vervaardigd door den smid Verdonck, het luiden der klokken en de muziek der fanfare van Moll, te midden een dichtopeengepakte rij volk en onder eerebogen met opschriften, stapte Karel Ooms, aan den arm zijner moeder, begeleid door den heer Burgemeester, en gevolgd van zijn Antwerpsche vrienden de heeren Thielens, De Man, Isenbeert, De Boin en van Herendaël, naar de prachtige versierde kiosk op het dorpsplein opgericht. Hier werd hem door de bevolking en de schoolkinderen een schitterende hulde gebracht. Na de lunch in het gemeentehuis deed de laureaat met zijn gezelschap een wandeltocht in het dorp, waar de huizen overal waren opgesmukt met groen en papieren roozen en opgeluisterd met jaarschriften en knoddige gedichten van allen aard. Tot laat in den nacht duurde het feest. Deze heuglijke dag staat als een der schoonste uit de folkloristische Kempische beweging in de boeken der Desschelsche geschiedenis aangetekend.

In het werkhuis van N. De Keyser had Ooms op 20 jarigen ouderdom zijn eerste schilderij geboorsteld : de Moeder der Gracchen of de opvoeding van Tiberius en Caius Gracchus. Onnoodig te zeggen in welken trant ze geschilderd werd in De Keyser's School. Zij moet toch niet alledaagsch geweest zijn, vermits zij later waardig gevonden werd om in de gangen van het Senaat te prijken. Hierna maalde hij « de Verschijning van de H. Theresia, de Verschijning van de H. Helena, voor de kerk der Karmelieten te Antwerpen, O. L. Vrouw van den H. Rozenkrans en O. L. H. Hemelvaart, voor de kerk van Desschel, en de H. Barbara, voor de kerk van Wetteren ». 't Zijn alle jongelingswerken : schitterend van kleur, zuiver van lijn, maar die aan het gemoed niets vertellen.

Middelerwijl had de vermaarde prijskamp van Rome Ooms najver geprikkeld. Hij beproefde tot driemaal toe den prijs te veroveren. 't Gelukte hem evenwel niet. Den eersten keer in 1865 moest hij onderdoen voor André Hen-

(1) Verslag der feesten van Desschel, gegeven bij de bekrooning des Heeren Karel Ooms. Herenthals, V. J. Du Moulin [1865].

nebieq, den tweeden keer in 1866 voor Xavier Mellery, toen hij toch den tweeden prijs met zijn « Profeet Elias staande voor den koning Ochozias » behaalde (1). Deze nederlaag bewijst nochtans zijn minderwaardigheid niet, als men nagaat met welke tegenkampers hij te doen had en rekening houdt van zijn leeftijd en van de omstandigheden die alle prijskampen vergezellen. De uitslagen op de Academie zijn trouwens daar om zijn faam te handhaven.

Nu wordt het tijd, zooals zijn bestuurder het hem ook aanried, van de Academie te verlaten en op zijn eigen vleugelen te vliegen. 't Was in 1871 dat hij de Academie voor goed verliet. K. Ooms was toen 26 jaar oud.

SCHILDERTIJDPERK IN DE 2^e HELFT DER 19^e EEUW.

Alvorens nu de verdere loopbaan van onzen kunstenaar te volgen, overzien wij het tijdvak waarin zijn kunst zich openbaarde, de mentaliteit die tusschen de schilders heerschte, de veruiteenlopende uitdrukkingen hunner kunst, in een woord het milieu en de werking van dien tijd.

De romantische tijd van het jaar 1830 tot zoowat na 1850 is voorbij. Wappers, De Keyser, de Caisne, Gallait; Wiertz hadden de wereld beïnvloed door hun ellenlange historische stukken en bijval ingeogst, omwille van den patriotieken geest die er uitstraalde na de pas gebeurde Brabantische Omwenteling, en het idealiseren van hun onderwerpen. De Fransche Romantiek was ook naar België overgevaaid; zij werd zoowat in de kunst als in de letteren met ijver onthaald en mocht begeesterende oogenblikken beleven. Die toestand bracht schilderijen voort, schoon voor 't oog, waarvoor men eenige oogenblikken verbaasd staat maar die niet diep in de ziel doordringen.

Van 1860 tot 1880 komt een groote beweging op die

(1) De zes schilders welke tusschen de 13 die zich hadden aangeboden gekozen werden, waren : 1. K. Ooms ; 2 X. A. Mellery ; 3. L. J. Lebrun ; 4. E. Carpentier ; 5. E. F. J. Siberdt ; 6. H. E. J. Redig. Er waren tot daartoe weinig zulke goede prijskampen geweest. (Vl. School, 1870, bl. 48, 101.)

een treffende kentering in de school van 1830-1850 te weeg brengt, een reactie tegen het voorgaande.

De eenen houden nog wel eenigszins aan de voorgaande strekking, maar laten hun personages toch al meer leven en bewegen. De kring der verbeelding wordt ruimer. Anderen gaan meer den realistischen weg op en zullen schilderen wat bestaat, gelijk het is. Daaraan hebben wij in onze Kempen een groepje te danken die men, zooals naast Genk, Tervuren, Brasschaat, de school van Wechelderzande zou mogen heeten, met Crabbeels, Rosseels, Heymans, Verstraete enz. Wat later komt de school van Moll tot stand, waar zelfs Joseph Israëls kwam werken, en waar we nog kunstenaars aantreffen als Midy, Mathieu, en bovenal den meester Jakob Smits.

De Kempen genoot grooten bijval. Boulanger, Coosemans, Euphrosine Beernaert, Lamorinière, van Leemputten schiepen er eenige meesterlijke tafereelen volgens de natuur.

De realiteit komt meer voor den dag, het impressionisme daagt op, de donkere tinten verdwijnen en het volle licht beschijnt de groene velden en de purpere heiden. De portretschilders zoeken ook meer waarheid en alhoewel, gelijk Wauters en Stevens, de schittering der kleeding niet geheel van kant wordt gezet, de brutale waarheid verschijnt toch meer op 't voorplan; de beelden worden meer geconterfeit in natuurlijke houdingen en midden, zooals Agneessens, de le Hoese, Verhas, Sacré ze ons vertoonen. De historieschildering is nog niet verlaten en telt gewaardeerde meesters in Slingencyer, Chysenaer, Pauwels, Hennebicq, Wauters, Verlat, Albert en Juliaan De Vriendt, Van der Oudera, Janssens, Boom enz. Een meester die in den beginne een grooten invloed uitoefende was Leys, die wel meer dan eens van standpunt veranderde, maar ontegensprekelijk als een der grootste kunstenaars uit dezen tijd opdoemt.

De krachtige compositie was het kenmerk van dit tijdperk. Na 1880 gaat men wederom een stap verder. De School staat onder den indruk van een realistische — impressionistische beweging. Het leven wordt intenser; de

onderwerpen komen uit een andere wereld ; een totale ommekeer gist in de gemoederen ; het uitgepieerde heeft meest gedaan en de best ineengezette tafereelen hangen in de tentoonstellingen, tafereelen die de bewondering der estheeten zullen blijven afdwingen.

Henri De Braekeleer, Mellery, Meunier; Vogels; Verhaert, Ensor, Courtens en eenige andere zijn de helden van den dag.

Hoe staat nu Karel Ooms, die te midden dezer periode werkte, tegenover deze beweging ?

Tot beantwoording willen wij hier zijn werk, compositie, uitdrukking, kleur, karakter bespreken.

HET WERK

Wij hebben reeds Ooms eerste werken vermeld. In 1872 schilderde hij : Vlaamsche zeeroovers op terugkomst met hun buit, en nu volgen : Spaansche Furie te Antwerpen in 1576 (1873), Koning Filips II vereert een laatsten keer zijn broeder Don Juan van Oostenrijk (1875), Verboden lezing (1876), Rembrandt en zijn Meceen Six (1877), Gerechterlijk onderzoek bij Christoffel Plantijn in 1562 (1878), de laatste stonden van den hertog van Alva (1880), Bohemer, (1882), Gerechterlijke herstelling (1888), de laatste dagen van Rubens (1891), Lijfstraffelijke vrijmaking en al de lagen der maatschappij huldigen de gerechtigheid (1891), Jezus en zijn discipelen op het Galilea meer (1894), Bezoek aan het werkhuis van Rubens (1895), meest alle historische tafereelen van waarde. Voeg daarbij zijn gezichten uit Desschel : Hoevegezicht, Desschel onder sneeuw, het eerste ijs, en eenige genre-stukjes. Boven al prijken zijn portretten der aristocratische familiën van Antwerpen en Turnhout, zijn eigen portret, de twee van zijn weledede gade, de oude Jachtwachter en dit zijner moeder. Na zijn reis in Palestina, maalde hij veel tafereelen uit het Oosten, zooals het toen wat de mode was, ingezet door Slingener, Portaels, Wouters, Verlat; De Vriendt enz., naar den toon van Gros en Delacroix. Zijn

Verboden Lectuur.

groote schilderij : Op 't terras, Fantasia, al die drogmanen en Palestina zichten, dagteekenen van dien tijd. Wel is 't te verwonderen dat hij, de ijverige natuurliefhebber, buiten eenige jachthonden, niet meer landschappen, water, dieren en vogelen geschilderd heeft. Wij gelooven dat zijn historische taferelen en zijn portretten hem zooveel tijd benamen dat hij geen gelegenheid vond, om hetgeen hem anders nauw aan 't harte lag, uit te beelden. De godsdienstige schilderijen zijn ook niet talrijk geweest, maar dit zou later gekomen zijn, zooals Mevrouw Ooms ons zegde, wanneer hij meer onafhankelijk tegen het « struggle for life » zou gestaan hebben. Helaas de dood verijdelde dit plan.

COMPOSITIE.

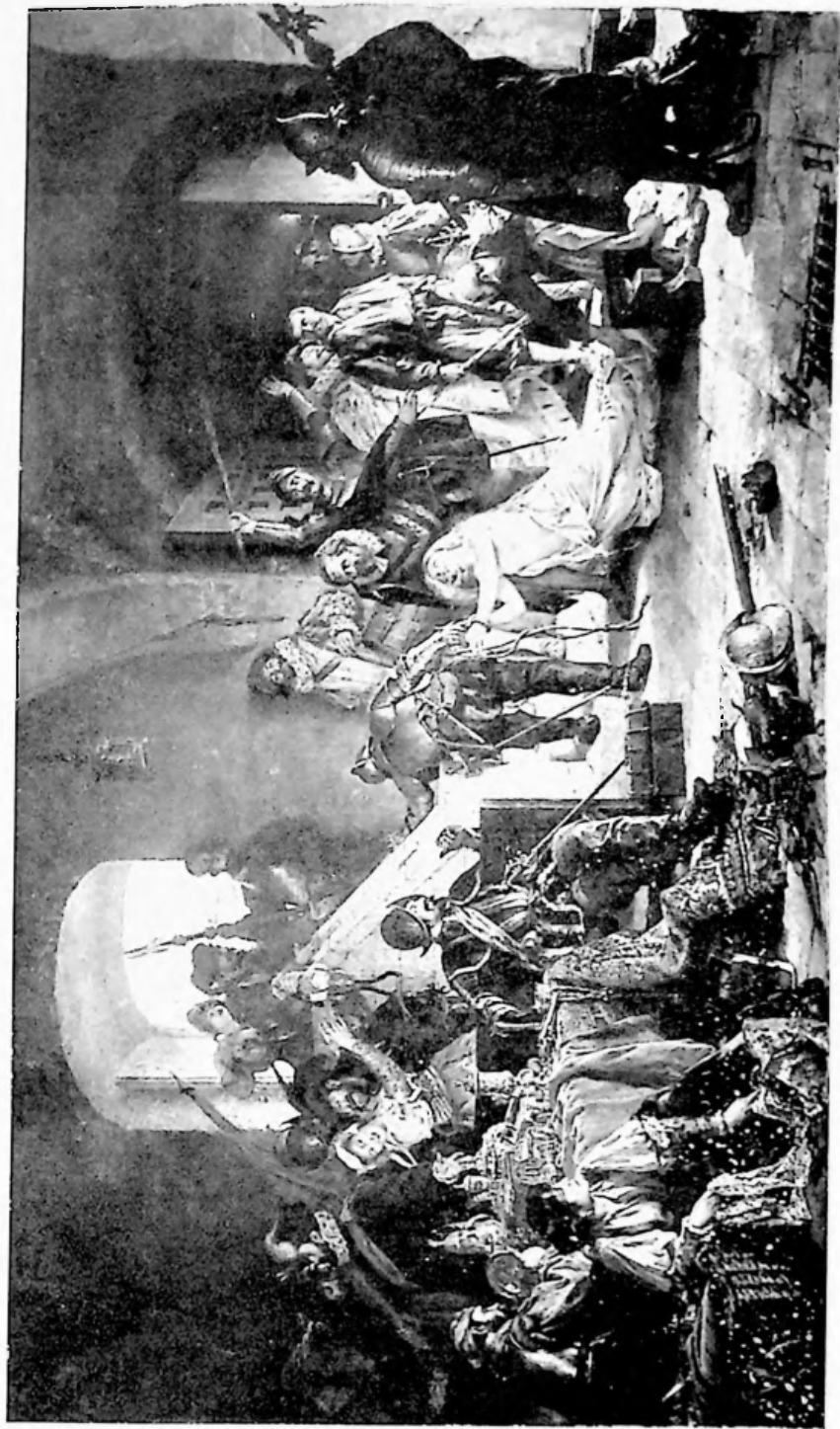
Ooms compositie is vooral te zoeken in zijn historische taferelen, in zijn juiste berekening der vormen en der lijnen, het rythme van zijn geschilderd werk. Moeilijk en ondankbaar werk, omdat men zich in een midden moet stellen dat men niet beleefd heeft en onnauwkeurig kent.

Wat kennis had Ooms daarvoor niet noodig, kennis der geschiedenis, der kleederdracht, der gebruiken ! Welk vernuft moest hij niet in werking stellen om een gepast milieu te vinden, zijn personen te rangschikken, te verlichten, tegen elkander te stellen, het karakter van eenieder te doen uitschijnen, de insceneering te verzorgen enz. ? Is de meester daarin gelukt ? Wij denken van ja in zijn bijzonderste schilderijen. Het is keurig werk ; er is groote eenheid in de actie ; alles convergeert naar een middenpunt ; de personages zijn wel gerangschikt, zijn goed verlicht in tegenstelling van licht en donker ; de costumeering is schitterend nagebootst ; de teekening is juist en vast ; het onderwerp steekt goed ineen. Wij weten het wel : eenieder, vooral de kunstenaars onzer tijden, zullen daar niet mede akkoord gaan. Het is de werkelijkheid niet, het is te theatraal, er ontbreekt iets of wat levendigheid, actie, zullen zij zeggen ! Moeten wij dat nu Ooms als een fout aanwrijven. Neen. Hij was van zijn tijd, schilderde gelijk zijn

tijd, en wat men nu kleineert zal later waarschijnlijk worden opgehemeld. Karel Ooms heeft gecomponeerd zooals hij het geleerd had bij N. De Keyser, zooals hij het zag bij H. Leys, deelde in de mentaliteit van zijn tijd als de Spaansche onderwerpen der 16^e en 17^e eeuw hoogtij vierden, als de techniek en de teekening geacht werden, en verzorgde de minste details tot in de puntjes. Hij studeerde vooraf zijn onderwerp diep in alvorens te beginnen ; niets is toevallig ; hij wantrouwde de improvisaties. Dit getuigen de menigvuldige schetsen die hij van personen, midden, kleederen, maakte, zooals wij in z'n schetsenboeken kunnen nagaan. Zijn Compositie was ook altijd uiterst gedistingueerd ; nooit ging hij over tot brutaal realisme, zocht altijd de heerlijkste onderwerpen uit, en heeft nooit het naakte om het naakte geschilderd. Wij kennen maar een schilderij waar hij het vrouwelijk naakte verheerlijkt heeft en die is nog niet overdreven (Cupido ter jacht). Wil dat nu zeggen dat wij al zijn tafereelen goedkeuren. Verre van daar. Er is een zifting te maken : zijn werk na 1870, wanneer hij immer crescendo gaat, staat verre boven dit zijner beginjaren waarin de inspiratie hem nog ontbreekt en waarin hij te slaafsch de regels der Academie volgt. Ook de voortbrengsels uit zijn reis naar Palestina zijn minder gelukkig geweest, een uitgezonderd, « De Fantasia », en verwijzen te veel naar atelierwerk, alhoewel de teekening en kleur er keurig voordoen.

KLEUR.

Hierin behield Ooms de overlevering der oude Vlaamsche school hoogstaande. Mevrouw Ooms had in haar prachtig hôtel een zaal laten bijbouwen voor de kostelijke schilderijen die zij bezat van de meesters der 17^e eeuw, nevens de zaal waar zij de schilderijen van haar man met groote pieteit bewaarde. Zij was er fier op, wanneer wij er kwamen, ons te geleiden van de zaal Ooms, naar de zaal Jordaens en Rubens, en trok dan onze aandacht op de gelijkenis van koloriet welke er bestond tusschen de kleuren der doeken van haar man en die der oude Vlaamsche meesters.

Schildern Spanische Furie.

Natuurlijk liet het verschil zich gevoelen, maar Ooms naderde die kunstenaars der 17^e eeuw toch dicht bij. Hij was een prachtig Vlaamsch kolorieter, zoowel in zijn portretten als in zijn andere doeken. Zie eens de kleurenschaakeeringen der kleeding van Mevrouw Ooms, den fluweelen frak van den Boschwachter, de fijne nuanceering der costumeering van Rubens in zijn schilderkamer, de weerschijs van zijn stoffen in de kleeding, vooral van zijde en satijn.

Het licht wist hij prachtig te ontleden en in gouden stralen over zijn onderwerpen te laten neerkomen om ze te verheffen, zooals het schoon uitkomt in zijn Fantasia in Kairo. Zonder hevige toonen te gebruiken, waren zijn rood, groen, blauw, doorschijnend en helder en schitterden in een aangename nuanceering. De gamme der kleuren volgde zich zeer net op, smolt zacht ineen en verhielp veel tot de eenheid van het geheel. Zijn vleeschkleuren waren geenszins houtcrig maar frisch en doorschijnend. Zij hielden naar het genacreeerde over en lieten het rozige van het bloed zachtjes doorschemeren. Zijn naakte van Cupido ter jacht is daar een schoon voorbeeld van, zoowel als al de gezichten zijner portretten.

Moesten wij tusschen deze drie hoedanigheden zijner schilderijen kiezen die wij hier ontleden, wij zouden de bovenkeur geven aan zijn koloriet, de verleidelijkheid der tonen en tinten, de symphonie zijner kleuren.

Hier was hij vooral zich zelve, zijn eigen meester.

UITDRUKKING.

Het is niet voldoende te kunnen componeeren, een welgeschikt onderwerp uit te kiezen, zijn personages in hun midden te stellen, een evengroote vereischte der kunst is de compositie levendig te maken, de personages als te laten handelen en spreken en den toeschouwer te ontroeren.

Levendigheid, gevoelen, laten bij den eenen en anderen schilder, bij de leerlingen van De Keyser meer of meer te te wenschen over. Is Ooms niet geheel en gansch vrij te pleiten van het gebrek zijner school in zijn historiestuk-

ken, alhoewel in veel minder gehalte dan vele zijner collegas, dit verwijt houdt voorzeker geen stand bij de meeste zijner portretten. Hier was hij zonder tegenspreken een meester die zijn conterfeitsels met de charme van het gevoelen wist te bezielen, de drapeeringen en de handen sierlijk behandelt. Zie eens het portret zijner moeder, de twee portretten van zijn echtgenoot, de buste en de ten lijve uit, het portret van den boschwachter, zijn eigen portret enz. Zij hebben stijl, zij leven in houding en uitdrukking. Hij heeft zijn model begrepen, zijn gedachten, zijn leven. Hun karakter straalt door hun wezen. Hun blikken en de glans hunner oogen weerhouden uw aandacht. 't Zijn geen zoeterige of houterige figuren, zij gelijken buitengewoon en elks karakter schemert er door. Alle wezens zijn verschillend, naarmate het karakter der personen. Zijn moeder is wel de echt Kempische boerenvrouw met de tevredenheid op het gelaat om te mogen poseeren met haar schoon trekmutts voor de kunst van haar zoon ; de buste van mevrouw Ooms verraaft wel iets of wat de schoone dame, die bewust is van haar schoonheid ; de ten lijve uitbeelding is de waardige matrona, de groote dame die mevrouw Ooms was ; de boschwachter met zijn knipoogen is wel de oude braconnier, die goed zijn stiel kent ; het portret van den schilder kenschetst de goedheid van zijn hart en de eenvoudigheid van zijn wandel. Voeg daarbij zijn portretten der Antwerpsche en Turnhoutsche aristocratie, schitterend van kleur en gelijkenis en de twee historische onderwerpen: de laatste stonden van den Hertog van Alva en de Verboden Lezing, krachtig van uitdrukking en ontroering. 't Zijn karakters. In 't midden zijner loopbaan zag hij wel wat naar de Fransche portretschilders uit, zooals Carolus Durand, Cabonel, Lefèvre enz. en mogen zijn portretten met de hunne vergeleken worden. Wij zeggen nu niet dat hij in al zijn portretten even goed slaagde, de gelijkheid was er altijd, maar in zijn eerste portretten vooral, zooals dit van Prelaat De Kort en anderen uit die zelfde periode, laat het leven wat te wenschen over.

Portret Jachtwachter.

KARAKTER EN VERDERE LEVENSLLOOP.

De taaie noeste Kempenaar bleef zijn eerste idee getrouw. Hij voelde daar iets voor en dat voelen ontwikkelde zich naarmate hij beter zag en meer kennissen opdeed. 't Wordt een groote factor in de waarde van zijn kunst. Herinner U de teekening der jagers, der vechtpartij, het portret van den pastoor, de godsdienstige beeldekens zijner kindsche jaren. Daarin lag reeds toen wat hij later schilderen zal : historische tafereelen, portretten, godsdienstige onderwerpen.

Zijn leven en karakter oefenden een grooten invloed uit op zijn werk. Hij bleef . immer de stille, zachte beschaafde landsjongen der eenzame Kempen, niet-tegenstaande de verzorgde opvoeding te Antwerpen. Klein van gestalte, vief van aard, symphatiek figuur open gezicht, eenvoudig, was hij een minzaam . collega en oprechte vriend. Uiterst verzorgd in alles leefde hij spaarzaam zonder gierig te zijn. Hij ging gemoeidelijk om met een uitgelezen schaar kunstenaars, Mellery, Cap, Carpentier, van der Ouderaa, Boom, Janssens, Van Engelen, waar tusschen hij op hooge mate rekende, zijn vriend den grooten Engelschen-Hollandschen schilder Alma Tadema, die met hem in regelmatige briefwisseling bleef. In de Kempen was de vriendschaar even talrijk. Een dezer de heer Nauwelaerts van Moll, die zijn bijzondere vriend was vanaf 1881 tot de laatste uur, schreef ons den 31 Maart 1919 ; « Wij waren beide gepassioneerde jagers en hebben zoo menige dagen samen doorgebracht. K. Ooms had een vroolijk karakter. Ging het goed of ging het slecht, altijd content. Na onze jachtpartijen middagmaalden wij altijd samen, vandaag bij hem (te Desschel), morgen bij mij, en dan was hij de vroolijkste, de lieflijkste en de mededeelzaamste mensch dien men kon vinden. Bij dit alles was hij een vertrouwbaar en bescheiden man, in een woord, een vriend gelijk men zelden tegenkomt. » 't Was geen man die de wereldsche plezieren najoeg, maar zijn verzet vond in Gods heerlijke natuur, in jagen in de Kempen, in varen op de Schelde, in reizen en bezoeken van

monumenten. Groote reiziger bezocht hij Holland in 1874, Engeland en Duitschland in 1875, Frankrijk, Italië in 1878 met Max Rooses, en in 1893 Palestina, met zijn vrienden Van Der Ouderaa, Cap en Max Rooses. Alhoewel later in een hooger milieu gekomen als vroeger, verloochende hij geenszins zijn geboorteplaats noch zijn mindere familie. Hij bleef hun getrouw, keerde dikwijls naar Desschel weder, schilderde er menig «genre» onderwerp en landschap, en bedacht zeer ruim de familie in zijn testament, na haar reeds te voren goed gedaan te hebben.

Daarbij was Ooms geen tamtammaker, geen revolutionair in de kunst ; hij ging niet arglistig te werk, gebruikte geen kunstgrepen om effekt te bekomen, maar paste zorgvuldig en eerlijk in stijgende volmaking de beginselen zijner kunst op zijn tafereelen toe. Hij maakte geen deel van clubjes of loge en drong zich bij niemand op. « Doe stil voort » was zijn leuze en « doe U waardeeren om uw voortbrengsels ».

Als geschiedschrijver moeten wij nochtans bekennen dat, streng genomen, Ooms meer een schoone dan wel een diepe schilder was. Deze manier van werken belette niet dat hij overal den grootsten bijval behaalde, ook bij zijn collegas, die toch wel schilderkunst konden waardeeren, en vooral bij het publiek dat zijn schilderijen en portretten van 6 tot 12000 fr. en meer betaalde.

K. Ooms woonde beurtelings op den Mechelschen Steenweg nr. 190 en in de Lange Leemstr. nr. 63, in 1880, op de Van Eycklaan nr. 52, in 1894, te Antwerpen, en eindigde met het prachtig hotel zijner echtgenoot te betrekken in de straat die zijn naam voerde, de Karel Oomsstraat. Hij had zijn atelier op de Varkensmarkt, een atelier uiterst verzorgd ingericht, opgesmukt met Vlaamsch Renaissance meubelen, bezet met oud porselein en aardewerk.

Op al de groote inlandsche en buitenlandsche tentoonstellingen prijkten van zijn schilderijen : te Brussel, Antwerpen, Gent, Mechelen, Philadelphia, Parijs, Londen. Intusschentijd verkocht hij zijn tafereelen tegen groote prijzen aan de kunsthandelaars D'Huyvetter, Delehay, Fop-Smit en anderen.

Uit voorgaande blijkt wel, welk groot verdienstelijk kunstenaar Karel Ooms was, wat dan ook door al zijn tijdgenooten werd bijgetreden. De regeeringen van België en Spanje erkenden zijn verdiensten, gunden hem de eeretekens der Orden van Leopold en Karel III van Spanje en verheieven hem tot lid van het Academisch Korps. Hij verkreeg de meest vleidendste onderscheidingen op de Tentoonstellingen van Praag (1877), Brussel (1878, 1897), Amsterdam (1883), Adélaïde (1887), Melbourne (1888) en Chicago (1893).

Alhoewel K. Ooms veel goeds en schoons presteerde, heeft hij alles gegeven wat hij kon en wilde ? Ongelukkiglijken !

In volle rijpheid van zijn talent, op 55e jarigen ouderdom gestorven, op een oogenblik dat, volgens zijn weledelgade ons zegde, hij nu vrij stond tegenover alle stoffelijke bekommernissen en zij hem op nieuwe banen wilde richten, had hij voorzeker met zijn kennissen, zijn ondervinding, zijn schitterend verleden, nog hooger kunnen stijgen in de kunst, zijn werk meer aan de moderne beweging kunnen toepassen en nog roerender gewrochten kunnen voortbrengen, maar de Hemel beschikte er anders over en brak de plannen die hij smeedde. Op rust zijnde te Cannes om de hartkwaal te verzorgen waaraan hij leed, stierf de meester er plotseling den 18 Maart 1900, diep betreurd door zijn echtgenoot, zijn vrienden en de kunstwereld. (1) Hij kende zijn ziekte en voorzag zulk schielijk overlijden ; want in zijn eigenhandig testament van 9 November 1897 voegde hij als 9^e artikel er aan toe : « mijn overlijden zal door twee heelmeeesters bij middel van insnijdingen bevestigd worden en ik verlang dat er geen kro-

(1) Eenige hatelijke vertelsels deden den ronde bij zijn schielijk overlijden te Cannes. Wij teekenen er hevig verzet tegen aan, goed ingelicht over de omstandigheden van zijn dood. Niet de minste oneenigheden bestonden tusschen Mijnheer en Mevrouw Ooms. Integendeel het was een buitengewoon vereenigd huwelijk en de Meester was van een onberispelijk gedrag en een goed christen.

nen bij de begrafenis gebracht worden. »

Dinsdag 27 Maart 1900 liep de kerk van Sint Laurijs te Antwerpen vol van al het intellectueele en kunstige Antwerpen, dat een laatste hulde aan den kunstschilder K. Ooms kwam brengen. Hij werd begraven in den familie-kelder te Wilrijk.

Bij een piëteitshulde, welke wij in 1924 aan zijn graf brachten, lazen wij op twee zware zerken beladen met twee groote kruisen de volgende opschriften :

Ici repose
Karel Ooms
Peintre d'histoire
Membre du Corps académique
D'Anvers
Officier de l'Ordre de Léopold
Né à Desschel, Province d'Anvers
Le 27 Janvier 1845
Décédé à Cannes (France)
Le 18 Mars 1900

Et son Epouse
Madame Karel Ooms
Née Edith Van Eersel
Veuve en Première noce
De Monsieur
Emille Della Faille
Née à Bruxelles
Le 12 Décembre 1841
Décédé (sic) A Anvers
Le 26 Novembre 1921.

Wij Kempenaars houden K. Ooms nagedachtenis in hooge eere, tellen hem tusschen onze grootste voormannen en zullen immer met de dankbaarste piëteit zijn meesterstukken in het Kempisch Stadsmuseum Taxandria bewaren, waar wij, naast eenige aankopen en de giften van Mevrouw Ooms en de Familie Fl. Genicot, dank zij het Koninklijk Museum van Antwerpen, eenige der best gelukte

tafereelen van K. Ooms in bruikleen bezitten. In een Kempisch Museum staan de kunsttafereelen van 'n Kempischen Meester in hun atmosfeer en schitteren glansrijker dan elders. Zijn werk zal niet vergaan. Als menig ander kunstenaar zal vergeten zijn, zal K. Ooms toch nog aangehaald worden, al was het maar om zijn « Verboden Lezing » uit het Museum van Brussel, een perel uit de Belgische schilderschool der 19^e eeuw, geheel de wereld door verspreid, waar Taxandria, een der zeldzame groote gravuren te New-York getrokken, dank zij de milddadigheid van Mevrouw Ooms, van bezit.

Eindigend doen wij een beroep op het gemeentebestuur van K. Ooms geboorteplaats, Desschel, opdat, zooals wij het reeds hebben gevraagd, zijn aandenken zou vereeuwigd worden, hetzij in de benaming eener plaats of straat, hetzij in het oprichten van een monument met zijn beeltenis, zijner kunst waardig. Haar verdienstelijke mannenhulden is een plicht en een teeken van verstand en dankbaarheid voor een gemeente.

J. E. JANSEN.

EENIGE BEOORDEELINGEN DER KUNST VAN K. OOMS
UIT TIJDSCHRIFTEN EN DAGBLADEN.

M. Ooms est un artiste consciencieux autant qu'habile qui joint à un remarquable talent de composition un dessin net et correct. Il s'est toujours montré assez peu préoccupé d'étonner le public par des audaces de coloris et ignore absolument les brutalités de pinceau des réalistes à outrance. Très flamand par le talent comme par le cœur, il n'a rien de la grossièreté qu'on a parfois reproché à la race et se rattache de plus près par ses origines à van Dyck qu'à Jordaens. (CHRONIQUE DES BEAUX-ARTS DE LA LITTÉRATURE, II, 1886, Nr. 10).

* * *

Ooms komt voort uit de school van De Keyser ; hij is alles te samen de leerling die zijn meester het trouwst is gebleven zonder dat die getrouwheid in iets, wat naar slaafsche navolging verloopt, overgaat. Hij heeft in zijn portretten veel van de bevalligheid en van de onderscheiding die De Keyser kenmerkt, zonder dat hij den hoogen adel bereikt, die zijn meesters beste werken eigen is. In de historieschildering heeft hij zijn gemak en de smaakvolle ineenzetting der tafereelen geërfd. Als zijn meester houdt hij van schoone menschen, rijke kleedijen, dramatische toestanden. Maar hij is een geslacht jonger ; hij spruit niet enkel uit de romantiekeshool voort. Indien De Keyser zijn meester was, dan heeft hij ook Leys gekend, en de triomfen bijgewoond, die rijker kleur en dieper doordringen in den geest van het verleden behaalden. Dat het voorbeeld van den grootsten Antwerpschen meester onzer eeuw niet zonder invloed op zijne ontwikkeling is gebleven, spreekt uit al zijne werken. Ooms is in de eerste plaats een idealist gebleven, die in de ware wereld de schoone zijden en figuren uitkiest, en het er voor houdt dat die brokken, welke hij het liefst ziet, ook alleen zijn penseel mogen in beslag nemen. In het verleden vindt hij overvloedige voldoening zijner behoefte aan treffende gestalten en schilderachtige omgeving. Hij vertoeft gaarne in ons XVIe eeuwse leven en studeert er met nauwgezetheid de bijzonderheden van. Hij vindt er behagen in, zijne menschen in hun schoonste licht en gunstigst voorkomen te stellen, maar hij verzint ze niet ; hij heeft ze gekend, zij hebben hem getroffen, en hij wenscht, dat ook anderen behagen vinden in hunne aanschouwing. Hij houdt van bewogen en dramatische tooneelen, van diepe aandoeningen... Onder de kunstenaars van onmiskenbare verdiensten bekleedt Ooms een zeer cervolle rang. Zoo min als zijne vakgenooten vrij van het tooneelmatige, legt hij eene fijnheid van smaak en eene kunstvaardigheid aan den dag, die zijne

werken aantrekkelijk maken in hooge mate. (MAX ROOSES, IN : DE VLAAMSCHE SCHOOL, 1889).

* * *

Les œuvres de K. Ooms muries, consciencieuses, d'une facture savante, d'un dessin impeccable resteront parmi les meilleures productions dont notre pays s'enorgueillira. Les tableaux comme les Scènes de la furie espagnole, comme Philippe II rendant les derniers hommages à son frère, comme la lecture prohibée, comme une visite à l'atelier de Rubens, comme un Meurtre au Caire, comme Cupidon en chasse, deviennent de plus en plus rares dans l'impuissance byzantine dont nos artistes paraissent affligés. Sans doute les œuvres de Karel Ooms ne visent pas au sublime, mais elles font goûter au spectateur la noble et délicate volupté que donnent l'harmonie, l'équilibre de la couleur et de la composition ; l'habileté et le goût suprême de la facture, la loyauté parfaite et la facilité étonnante de l'exécution. Elles témoignent aussi d'une éertitude de soi, d'une connaissance peu commune du métier dans le sens le plus élevé du mot, d'une profonde pénétration du modèle. C'est dans ses beaux portraits surtout que Ooms prodigue cette belle faculté. Ses portraits, qui ont passé dans nos expositions imposaient l'attention par leur forte individualité. Les portraits d'Ooms ne restent pas à fleur de peau ; comme les œuvres des anciens maîtres, ils vont jusqu'à l'âme du modèle. (CARLO, IN : LA MÉTROPOLE, 27 MARS 1900.)

* * *

BRIEFWISSELING OVER K. OOMS MET GEKENDE KUNSTENAARS VAN ZIJN TIJD. (1)

Roma, 47 Rue Lombardia, 30 Mars 1900.

Ma chère Madame Ooms

.....

Je suis navré de la perte d'un artiste aussi distingué et surtout d'une âme aussi sympathique et je ne puis que vous dire que je pleure avec vous, tout en vous souhaitant de tout cœur la force de supporter cette perte si cruelle.

ALMA TADEMA.

(1) Wij openden 'n referendum over K. Ooms bij vele kunstenaars die hem gekend hadden en mochten bij Mevrouw Ooms zijn briefwisseling nazien. Wij laten hier eenige dezer brieven volgen.

J'ai eu l'honneur de connaître de près cet artiste intéressant et si consciencieux et je puis dire qu'il m'honorait de son amitié. D'un caractère doux et aimable, qui n'excluait pas la fermeté, Ooms était un homme charmant et généreux. Il avait le culte de son art, avait des convictions artistiques très fortes, mais respectait la manière de voir des autres, alors même qu'ils s'écartaient de la direction qu'il considérait comme bonne et vraie.

Sa technique est solide et serrée, il ne laissait rien au hasard et se défiait des improvisations. Il avait un fort beau coloris essentiellement flamand, quoique regardant parfois vers la France. Il aimait beaucoup Paul de la Roche et les grands portraitistes français d'une époque plus rapproché comme Lefèvre, Cabanel et d'autres.

Vous me demandez ce que je pense de sa manière d'émouvoir. Eh bien, à parler franchement, ce n'est pas de ce côté là que je le préfère. Cependant plusieurs de ses œuvres sont réellement émouvantes comme : la lecture prohibée, le Duc d'Albe vieux et d'autres, mais il attachait surtout de l'importance à une composition bien pondérée dans la ligne comme dans la distribution du clair obscur. Il connaissait la forme et la distribution d'ombres et de lumières à fond. Il exprimait bien la vie telle qu'il la concevait en rapport avec son caractère excluant généralement la violence. Ses personnages sont généralement très bien campés. Je ne trouve pas qu'il fût théâtral, mais parfois un peu trop arrangé. Ceci se remarque dans son tableau « Perquisition à l'imprimerie Plantijn, Visite à l'atelier de Rubens etc, mais les sentiments exprimés sont, me paraît-il, justes et l'observation très exacte.

Ce que j'aime peut-être le plus complètement dans son centre, ce sont plusieurs de ses portraits, nobles, vivants, et caractéristiques. Celui de Madame della Faille, qui devint plus tard son épouse, compte parmi les meilleurs. Ooms était un vrai peintre de la bonne race. Certaines de ses toiles compteront toujours parmi les meilleures de l'école belge au siècle dernier. Je place Ooms sur la même ligne à peu près que Piet van der Ouderaa avec qui il fit un voyage en Orient. Ce voyage du reste ne fut pas d'un très grand fruit ni pour l'un ni pour l'autre. Leurs tableaux flamands sont les meilleurs. Van der Ouderaa avait peut-être mieux compris encore les sujets anversoïses du XVIe siècle, mais Ooms avait incontestablement plus de noblesse dans le dessin, plus de style. Certains de ses nus en ont beaucoup, alors que van der Ouderaa faisait de la mauvaise besogne lorsqu'il abordait les sujets grecs ou stylisés. (J. JANSSENS, ANVERS, 18-VII-1921).

* * *

C'est toujours très délicat et bien difficile de donner une appréciation sur les œuvres d'un confrère. J'ai connu Karel Ooms ; comme homme il était bien le plus charmant que l'on pût trouver.

C'était un artiste de grand mérite ; c'est surtout comme portraitiste qu'il a été le plus apprécié. Il composait bien. Son tableau du Musée de Bruxelles « La lecture prohibée » est un de ses meilleurs. Il est populaire. La facture en est très énergique. Du reste sa technique était saine et solide, de bonne tradition. Sa touche était franche, sans complication inutile. C'est un artiste qui fait honneur à l'école d'Anvers. Ce n'était pas un homme qui a fait son chemin à coups de tantam, c'était au contraire un consciencieux et un sincère. Voilà en grandes lignes l'impression qui m'est restée de l'œuvre d'un homme très aimé à Anvers et qui a connu des jours de véritable succès. (JULIAAN DE VRIENDT, ANVERS, 29 JUILLET 1921).

* * *

J'éprouve une profonde admiration pour le beau talent d'Ooms et j'estime que celui qui a pu produire une œuvre telle « la lecture prohibée » se trouvant au musée de Bruxelles, œuvre pleine de vie, d'émotion intense, d'un coloris riche et étoffé, peut être considéré comme un peintre de grande envergure. (PIET VAN ENGELEN, BLANKENBERGHE 26-7-21).

*

De schilderijen van K. Ooms* zijn goed geteekend, vast, minder flou als zijn meester De Keyser, uitmuntend van kleur.

Al de details zijn keurig bijeengebracht tot de compositie. Deze blijft immer buitengewoon onderscheiden ; tot onderwerp nam hij altijd het deftigste, nooit iets gemeens. Al zijn tafereelen waren puik verzorgd. Hij wilde dat zoo en hij was geenszins een partijganger van dat brutaal réalisme waar de hervormers zoo aan hielden. Daarom moet men Ooms niet beoordeelen volgens de school onzer dagen, maar gelijk hij het wilde. Men moet zien gelijk hij zag en dan afvragen of hij goed heeft geschilderd. Te veel kennis, te veel studie, en niet genoeg artiste, zeggen de jongeren, maar hebben zij gelijk ? (K. BOOM, ANTWERPEN, 14 OCTOBER 1919).

EENIGE DER BIJZONDERSTE SCHILDERIEN VAN KAREL OOMS.

HISTORISCHE ONDERWERPEN.

Laatste stonden van den hertog van Alva (1880).

Laatste stonden van den hertog van Alva (Reductie, 1883).

Rubens in zijn schilderkamer omringd door zijn familie (1890).

Rubens in zijn schilderkamer omringd door zijn familie. (Reductie).

Rubens schilderkamer of bezoek van Rockox aan het werkhuis van Rubens (1895).

Rubens ziek gaat naar zijn werkplaats.

De laatste dagen van Rubens in zijn werkhuis (1891). Verkocht in San-Francisco voor 15000 fr. Verbrand.

De laatste dagen van Rubens in zijn werkhuis. (Reductie.)

Rubens schildert het portret van Hélène Fourment.

Spaansche Furie te Antwerpen in 1576. Onderbroken huwelijksfeest (1873). — VI. School, 1873, bl. 125. — 6000 fr.

Episode uit de Spaansche Furie in 1576. (1886). — VI. School, 1886, bl. 106.

Huiszoeking in de werkplaats van Christoffel Plantyn in 1562. (1878). — VI. School, 1878, bl. 82, 168. Gouden medaille = 15000fr.

Huiszoeking in de werkplaats van Christoffel Plantyn (Reductie).

Gerechtelijke herstelling (1888).

Verboden Lezing (1876). Rijksmuseum Brussel. — VII. School, 1876, bl. 31, 131 = 6000 fr.

Verboden Lezing. (Reductie.) — Veiling Antwerpen, 1922, nr. 1137 = 6500 fr.

Koning Filips vereert een laatste maal zijn broeder Don Juan van Oostenrijk (1875). Museum Antwerpen. — VI. School, 1875, bl. 141 = 7000 fr.

Opvoedig van Tiberius en Caius Gracchus (1866). — VI. School, 1866, bl. 82 ; 1867, bl. 37, 68.

Rembrant en zijn Meecen Six (1877). = 9000 fr.

Socrates voor den Areopage te Athene (1866). Museum Taxandria Turnhout.

Crimineele strafontheffing. — De onschuld door de Wet beschermd (1891). Justitiepaleis, Antwerpen. Voor de twee = 35000 fr.

De onschuld door de wet beschermd. (Reductie.)

Joanna d'Arc en Karel VI.

De Joden in de Middeneeuwen (1890). — VI. School, 1890, bl. 159 ; 1891, bl. 21 = 10.000 fr.

De Joden in de Middeneeuwen. (Reductie.)

Vlaamsche zeeschuimers met hun buit (1872). — Vl. School, 1872, bl. 164.

Filips II in zijn bidplaats verneemt de zegepraal van Lepante.

Graaf van Alva op jaren (1880).

Intrede van Filips den goede te Brugge.

Intrede der Aartshertogen Albertus en Isabella te Antwerpen.

Brand aan de bassins te Anwerpen. (Museum Taxandria, Turnhout).

PORTRETTE

Ridder Karel de Bosschaert (1881). — Vl. School, 1881, bl. 82.

Mevrouw Karel de Bosschaert-Weber (1885). — Vl. School, 1885, bl. 130.

Mevrouw R. della Faille.

Weled. Hr R. della Faille (1878). — Vl. School, 1878, bl. 82.

Mevrouw E. della Faille-van Eersel (buste). Vl. School, 1878, bl. 168. Museum Antwerpen. In bruikleen in 't Museum Taxandria te Turnhout.

Mevrouw E. della Faille-van Eersel (ten lijve uit). Museum Antwerpen. In bruikleen in 't Museum Taxandria Turnhout.

Mr J. de Pret Roose van Calesberg.

Jongeling en zijn hond (zoon van G. de Pret). — Vl. School, 1881, bl. 82.

Juffr. Arnold de Pret.

Mevrouw Gaston de Pret en haar dochter.

Graaf Ferdinand Le Grelle.

Gravin Ferdinand Le Grelle.

Gravin V. Le Grelle.

Mr en Mevrouw Pastor en hun dochter.

Mevrouw Nagelmackers.

Mr en Mevr. Hubert Havenith en hun dochters Gabrielle, Anna, Sophie.

Mr en Mevr. Julien Koch.

Mr Jules de Burlet.

Mr Karel van der Linden zoon.

Mevrouw Spruyt (1885). — Vl. School, 1885, bl. 130.

Mevrouw A. Van Nieuwenhuyse-Grisar.

Mevrouw S. D.

Mevrouw V. F.

Mevrouw S.

Juffrouw S.

Eigen portret van den kunstenaar. Museum Antwerpen.

Eigen portret van den kunstenaar: Familie, Desschel.

Eigen portret (Reductie). Familie, Desschel.

Eigen portret in miniatuur. Familie, Desschel.

- Mr J. E. Glenisson-Van Genechlen (1886). Turnhout.
Mr L. Boone Van Hal. Turnhout.
Mr J. Van Hal (1883). Turnhout.
Mevrouw J. Van Hal (1883). Turnhout.
Juffr. Marg. Mesmaeckers (1886). Turnhout.
Mr Bruggeman. Turnhout.
Mr Dufour. Turnhout.
Mr Van Sintruyen (1871). Turnhout.
Mr De Ridder (1866). Herentals.
Mr Bongaerts. (Herentals).
Mevrouw Willekens-Bongaerts. Retie.
Mevrouw Elisabeth Verdonck, moeder van den kunstenaar
(1868). — Desschel El. Ooms, 1938.
Mevrouw Elisabeth Verdonck, moeder van den kunstenaar.
(Studie.) — Familie Desschel.
Mevrouw Elisabeth Verdonck, moeder van den kunstenaar
(Reductie). — Familie Desschel.
Juffr. Simons. Herentals.
Oude jachtwachter (Kees Scheen). Museum Antwerpen. In bruik-
deem in 't Museum Taxandria, Turnhout.
Mr J. C. Van Put. — Vl. School, 1865, bl: 203:
Sledevaart met Familieportretten L. Meeus. (1885). — Vl. School,
1885, bl. 130 = 12000 fr.
Juffr. J. A. Pourveur. (1881). Vl. School, 1881, bl: 200.
Hoogeerw. Heer J. De Kori, prelaat van Postel (1864). Abdijs
Postel.
Mr J. de Man.
Mevr. K. Havenith-van Put.
Generaal Thersen (1883).
Italiaansch meisje (Juffr. Dries).
Luitje De Groot.
Mevrouw vander Voort-van Hal (1883).
Mr Juul vander Voort (1898).
Mr Em. vander Voort (1882).
Fientje Tamboer.
Juffrouwen H. en portret van een grijsaard (1872). — Vl. School,
1872, bl. 38.
Polonaise (M. van Herck).
Mevr. Verstraten-Best.
Mevr. von Franz.
Mr en Mevr Pasch.
Juffr. M. Gevers.
Mevr Cl. Geelhand.
Mr Lejeune.
Mevr. Jul. de Burlet.
Mr Pinto-Leith.
Oostersche vrouw. — Vl. School, 1881, bl. 29.

LANDZICHTEN.

- Louksor — Assouan — Jericho. (1893).
Duinen nabij Wenduyn.
Aandenken van Le Havre. Heide.
Landschap. Desschel (1881).
Desschel onder sneeuw (1874).
Desschel onder sneeuw (1875).
Desschel in 't verschiet.
Hoevezicht (Desschel). — Veiling Antwerpen, 1922, n° 1118 —
2400 fr.
Zicht op Assouan (1893).
Zicht op Cannes (1898).
Zicht van een straathoek in Cairo (1893).
Zichten van den Vesuvius.
Zichten uit de omgeving van Napels.
Zichten uit de omstreken van Taormina.
Zichten uit de omstreken van Nice.
Phare van Messina.
Zicht op Capri.

GEESTELIJKE ONDERWERPEN

- Jesus en zijn leerlingen op het meer van Galilea (1893). — VI. School, 1894, bl. 130. = 4500 fr.
Hemelvaart van Christus (1868). — VI. School, 1869, bl. 15. Kerk Desschel.
H^o Barbara (1868). — VI. School, 1869, bl. 15. Kerk Wetteren.
Profeet Elias staande voor koning Ochozias (1870). — VI. School, 1870, bl. 101.
Verschijning H^o Theresia (1865).
Verschijning H^o Helena (1866).
O. L. Vrouw van den H. Rozenkrans (1867). Kerk Desschel.
Christus aan het kruis, naar Van Dyck (1861).
O. L. Vrouw met den papegaai, naar Rubens (1862).
Begraving der H. H. Petrus en Paulus (1865).
Medaillon in het vaandel der kroning van O. L. Vrouw te Antwerpen. — Kathedraal O. L. Vr. Antwerpen;

ALLERLEI

- Biddend drogman te Kairo.
Heeren aan tafel.
Moord in Kairo. Intern. Tent. Antw. 1894. Veiling Antwerpen 1922, n° 1134 = 4600 fr.
Op het terras. 's Avonds aan de oevers van den Nijl. — Internat. Tentoonst. Antwerpen, 1894. Museum Antwerpen. In bruikleen Museum Taxandria, Turnhout.
Jong leven of een eerste liefde (1871). — VI. School, 1871, bl. 15.

- De terugkomst (1870). — Vl. School, 1870, bl. 24.
Postuurverkoopster (1873). — Vl. School, 1873, bl. 72.
Studiebeeld van een Napolitaansch oesterverkooper (1881). — Vl. School, 1881, bl. 200.
Twee negerhoofden (1898). — Veiling Antwerpen, 1922, n° 1124 = 900 fr.
Jongmeisjeshoofd. — Veiling Antwerpen, 1922, n° 1132 = 2600 fr.
Attala (1871). Tentoonstelling Madrid.
Paul en Virginie.
Oudershuis te Desschel.
Jachtgetuig (1882).
Confidence. Twee jonge meisjes (1877).
Omgeslagen bootje bij een rukwind (1893).
Kop van een jachthond.
Huiselijk geluk. (1876). — Vl. School, 1876, bl. 13.
Gelukkige Moeder. (Verkocht 1901 = 4500 fr.)
Cupido ter jacht (1892). — Veiling Antwerpen, 1922, n° 1129 = 8000 fr.
Buffels door een crocodil verrast. • Veiling Antwerpen, 1922, n° 1136 = 8000 fr.
Nederdaling van een balon in de Kempen.
Tempeest in de Middellandsche zee (1893).
De nieuwgeboorne.
Fantasia tegen den avond te Kairo. — Museum Antwerpen. In bruikleen Museum Taxandria Turnhout.
Het eerste ijs (1874). Verkocht op de Tentoonstelling van Philadelphia voor 5500 fr.
Een strooper.
Bohemer (1882). Museum Praag. — Vl. School, 1882, bl. 190.
Eerste offrande van een jongen herder (1869). — Vl. School, 1869, bl. 161.
Sprekende taal der bloemen.
Broeder en Zuster.
Man en vrouw uit Manille. — Museum Taxandria, Turnhout.
Kempisch binnenhuis. — Vl. School, 1890, bl. 23.
Baadsters (1892).
Kwakzalver (1882). — Veiling Antw., 1922, n° 1130 = 3000 fr.
Volmaakt geluk. — Veiling Antw., 1922, n° 1137bis = 11000 fr.
Deze opsomming geeft een gedacht weer van het werk van K. Ooms. De voornaamste schilderijen staan er in voornoemd, maar daarbuiten bevinden er zich nog veel andere o. m. portretten b. v. waarvan wij er in het Album van Mevrouw Ooms bij de 150 telden. Voeg daarbij de schetsen, de krabbelingen, de verkleiningen die alle waarde hebben, en waarvan er veel bij de Familie van K. Ooms te Desschel en op andere plaatsen verspreid zijn, alsmede de gravuren, de etsen, b. v. in de verzameling der Antwerpsche Etsers, en gij staat verbaasd over de werkkraft van Ooms.

BRONNEN

Familiepapieren, aanteekeningsalbum van al de schilderijen, prijzen, data en bestemming door K. Ooms zelf, en mondelingsche mededeelingen van Mevrouw K. Ooms.

Inlichtingen opgedaan bij K. Ooms familie te Dessel.

Referendum bij kunstschilders en vrienden van K. Ooms tijd.

De Vlaamsche School, 1865, en volgende jaren, vooral 1889.

Chronique des Beaux-Arts, 20 mai 1886.

Patriote illustré, 12 août 1888.

The illustrated London News, July 1888.

E. L. De Taeye. Les artistes belges contemporains. Bruxelles, 1894.

Max Rooses, in : Oude en Nieuwe Kunst. Gent, 1895-1896 ; d. II, bl. 179-184.

G. De Graef. Nos artistes anversois. Notices biographiques. Anvers, 1898.

Het Belfort, 1899, n° 3.

M. Rooses en P. De Mont. Les peintres néerlandais et flamands du XIXe siècle. Anvers, 1900.

De Vlaamsche Kunstbode, April 1900.

Siret, Benezit. Dictionnaires des peintres.

Le Mercure — Gazette des Beaux-Arts — L'Art moderne.

Catalogue de la collection de Mme K. Ooms-van Eersel. Mai 1922.

Anvers, J. E. Buschmann, 1922.

DOCUMENTATIE.

1663

GLASRAAM MET WAPENSCHILD DER STAD EN GIFT AAN DE PATERS MINDERBROEDERS TE TURNHOUT.

Item alsoo den Eerw. Pater de Caudenhoven gardiaen van den convente der Minnebroeders alhier aen dese stadt ende vryheyt hadden geoffercert de venster oft t'gelas aende zuijt sijde inde choor van den selven convente om het wapen (: sijnde de segell obligatoir deser stadt :) daer inne oft boven het selve te doen stellen het gene hij berceet was te doen : soo ist dat schepenen ende gesworen (: t'samen representerende t'corpus deser vrijheyt :) geconsidereert hebbende dat van hunne zijde tot den bouw van voorscreven convente ende choor niet daer en was gegeven geweest, daer nochtans d'ingesctenen bij daegen en nachten groote diensten van de Eerw. Patres waren genietende, henne kinderen geïnstruert inde Roomsche Catholijcke religie, vreesse Godts ende goede manieren oock onder den catechismus dije sij wekelijck waren doende in henne kercke, kercken van Outurnhout, Oisthoven, in verscheyde schueren op de gehuchten, gedurende den tijt van thien jaeren hadden uytgereyckt verscheijde prijzen, weirdich meer als duysent guldens, die welcke sij in andere onliggende steden van hunne vrienden ende goede genegene persoonen hadden weten te becomen sonder cost ofte last deser stadt ende vrijheijt.

Soo ist dat U Eerweerden in recompense van de voorscrevene representatie als mede tot het vervallen van de oncosten over het maecken ende stellen van het voorschreven wapen aenden gemelten. Pater Gardiaen vereert hebben met eene somme van sesse hondert guldens blijckens U. Eerwaarden ordonnantie de date IXe Augusti 1663, onderteekent M : Empssens, M : Van Meurs, W : Hoevenaers, N : Loomans, Jan Antonis ende Peeter Vueghs, welcke somme den rendant aen Jan Van Laer geestelijcken vader

van de eerwaardige Patres oock heeft betaelt. Dico.. VIe gl.

Rentmeester oft Borgemeestersrekening van Jacob Sibs Begonst
St Jansmisse XVIe eenentsestich ende expirende op gelycken termyn
XVIe dryentsestich.

STADARCHIEF. REGISTER Nr. 458. FOL. 197-199.

RECHTSPLEGING IN HET LAND VAN TURNHOUT.

Ik Jan van Berchghom, ridder schoutheet van den lande van turnout Inden lande van brabant doen condt alle luden die dese letteren sullen sien oft hoeren lesen hoe Jan boegaerts, Koenraets boegaerts, sone van Bairlle geboeren onder den hertoge ende aldaer oick woenende Inden lande vā turnout, heeft my te... omme gheven hoe hij Inde Kerss heylliche daghen Int jair Xv^e XXI na Camereyck heeft Inde selven dorpe van bairlle onder den hertoge Inden lande vā turnout metten ball gaen slaen metter colven tegens Willem peeter Adriaens sone oick vā bairlle onder den hertoge geboren alsoe heeft dese Willem voerscreven omme afgewonnen metter colven den ball te slaen den voerscreven Jan boegaerts een oirt stuiver oft dairomtrent luttel min oft meer ende dairnae hadde desen Jan afgewonnen desen Willēm mettē quetst speel te speelen oick een luttel ghels alsoe opten selven tyt datse metten colven den ball hadden geslagen, hadden sy kyff woerden teghen malcanderen, alsoe dat Jan boegaerts seyde tot desen Willeme : wilty my coortaen dat oirt stuiver oft luttel min oft meer nyet gheven dat ic tandere van u hebbe gewonnen ; doen sweech dese Willem voerscreven ende doen seyde desen Jan voerscreven noch eens dyen Willem seggende aldus : ghy sult my nochtans gheven oft ic sal U dese colve op U lyf leggen : doen antwoorden dese Willem daerop en seyde : dese Willem voerscreven : dair toort ic U toe, ende mets desen soe smect dese Jan voerscreven desen Willem voerscreven in synen ouvelen moede op syn hoot mette colven dat Willem voerscreven ter eerden vele ende coorts daerna opten selven tyt soe stont Willem voerscreven op ende thoenden hem alsoe recht oft hy Jan boegaerts voerscr. oick hadde aengewilt, mer Willem voerscreven wairt om-

me en weech geleye thuys wairt, alzoë dat dese Willem lach tot des maendachs toe tegens avont ; dair aff dese Willem voerscreven is comen van levende lyve ter doot, dairmee nu dese Jan boegaerts voerscreven heeft verbuert tegens onsen aldergenaedigste heere hertoge Kaerlle van brabant syn lyff en goet soe cest dat ic in den naeme en van weghe onsen hertoge Kaerlle van brabant en bij inden van mynder officien als schoutet van den lande van turnout daer onder dyen dootslach is geschiet en dese Jan boegaerts voerscreven aldus heeft gedaen met den voerscreven Willem syn mesdaet als vande dootslach voerscreven dat hij heeft gedaen als nu staet hier gescreven quyttschelle en vergheve quytgeschoullē en vergheven hebbe medes desen brieve alsoe verre als in my es en alle peenen van bruecken hetsy van lyve en van goede die hy dair mee verbuert heeft, dairvoer soe heeft Jan boegaerts voerscreven my uitbetaelt tot behoef van onsen alder genedigsten hertoge Kaerlle van brabant een somme van gereeden penningen die ic in myne Rekeninghe openbairlyck te hove hebbe gerekent. Verleene dairome van nu voertaen den selven J. boegaerts dat goede lande van brabant dwelck hy daeraen verbuert hadde onse overall daer binnen te moeghen comen blyven kueren en verkueren, van syn goet rustelyck en vredelyck te moegen gebruycken en te besigen overall en bij redenen van mynderofficie als schoutet vanden lande van turnout alle drossaerden, meyeren, schouteten, allen vorsteren en allen andere officieren nu zijnde oft namaels wesende dien dat aengaen mach datse den voerscreven Jan boegaerts dyn.. en.. rustelyck en vredelyck daernu ende later geschiede hem dan inne neergens stoot oftletsel oft shynder te doen te maecken ofte laten geschieden, dat dese Jan Boegaerts hem met desen missiven sal moghen behelpen het zij waert. In orkond der waerheyt soe hebbe ic her Jan van Berchghom ridder als schoutet van de lande van turnout hier onderaen doen hanghen mynen eyghen segel int jaer ons Heeren XVe XXI en XIIIe daghen in aprilte na thofs van Cameryck.

(Schepenacten van Turnhout 1521. Inventaris n° 991)

Wy Jan die Jonghe ende Jan Vekenmans scepenen der poirt van turnout doen condt allen luden dat voir ons comen syn hiden desen dach datum des briefs J. Luyens alias de volder die jonghe Jans sone In den naem van hem selve, Machiel luyens alias de volder in den naem van hem selven, Cornelis luyens alias de volder In den naem van hem selven ende In presencie van Jan luyens alias de volder hoeren vader ende met consent van Janne hoeren vader voirscreven daertoe gegeven hebben, vergheven om goids wille voir hen selve ende voir hen naercomelinghen vor geboren en vor ongeboren Peeter boegaerts goeyvaerts sone allen alsulcken misdact als peeter boegaerts voirscreven gedaen heeft met schieten met een bussen onwetens ende onwillens Heylwijch Machiels der voirscreven kynderen moeder dair aff dat dese Heylwijch is comen van levende lyve ter doot dair God die Her die ziele af hebbe moet, wair af soe verre gesproken is geweest dat die voirscreven peeter boegaerts sal gheven toter richt moentzoenen Jan luyens den oude der voirscreven kynderen vader. Ome die kynder gelick mede op te helpen te houden de some van vijf en veertich rynsgulden eens istuck voer XX stuivers gerekent dair aff van enen is onderpaelt dat die Jan luyens alias de volder de outste sone van desen kynder sal hebben ende behouden alleen vyf rynsgulden eens, noch ist voirwaerde die voirscreven peeter boegaerts sal gheven twee mudden rogge tsiaers den vier jonxsten kynder van desen ouden Jan luyens alias de volder onme die mede op te helpen en te helpen onderhouden ende dat duerende teynde van dertien Jaer en niet langer met voirwaerde ondersproken dat sake waer dat enich van desen vieren jonxste sterven, soe sullen dan die ander van dien vieren die te lyve blyven dan die twee mudde rogge tsiaers hebben, ende oft sake waer dat die vier jonxste kynderen alle storven, soe sullen die twee mudde rogge versterve op dander kynderen ende oft allen die kynderen storven tsamen soe sullen die twee mudde rogge versterven opten ouden Jan luyens alias de volder ende dit alle duerende den tyt van nu beghinnende XIII Jaeren lanck teynde een. Alsoe vervolgghende en niet langher sonder argelist ende dies sullen dese twee mud-

den rogghe dien tyt van XIII Jaeren verschynen op onser Vrouwen dach lichtmisse alle Jaeren ende niet langer noch eest voirwaerd dat de voerscrevenen Peeter Boegaerts sal doen doen voir de salicheyt derselver Heylwych voirscreven een dertichsten en sal gheven en doen maken een tortyste en sess wassen keerssen noch eest voirwaerde dat peeter boegaerts sal al omme moegen gaen in allen plaetsen daert hem dat sal believen en hier mede sullen sy parti en aen beyde zyde tot eeuwighen daghen blyven voor versoende luyden voor geboren en vor ongeboren en in allen richen en op soenbraecke en wederbraecke te wesen den hier voerscreven daden. In kennisse der waerheyt en om begheerten wille van hon parten aen beyde zyden voerscreven hebben wij scepenen voerscrevenen desen brief beseghelt met onsen seghelen Intjaer ons heeren Xv^e Xiiii XIX daghe in februari na Cameryck.

(Schepenacten van Turnhout 1514. Inventaris n° 987.)

Op 't laatste van 't register niet gepagineerd.

Aen alde edelsten vermogensten Keyser des Roomschen Rycks Thoonen ende gheven zeer ootmoedelyck te kennen uwe goetwillighe ende onderdanighe dieners ende ondersaten, die gemeyne ingeseten der vriheyt van turnout hoe in de maent van Octobri Int jaer Xv^e sesse die gheldersche metten fransoeysen syn comen binnen der vriheyt van turnout ende hebben aldair den gemeynen ingeseten van hoen goeden gespoliert beroeft nemende aldaer met hen veel gevanghen ende bernden daer af een huys en brantschatten de vriheyt van turnout voir Xiii duysent philips gulden voir welck brantschat sij met hen namen viii vrouwen te ghysel dair af dat de vriheyt is met hen oncomen voir selve brantschat en heeft hen moeten betalen In gereeden penninge Xvi^e philips gulden die de vriheyt by de diversche coopluyden binnen antwerpen heeft verworven... en Vragen den Keyserl. Majesteyt dat hem sal believen der vriheyt van turnout gracie van loss te wesen van beden ter termine van VIII jaer.

(Schepenacten van Turnhout 1506). Stadsarchief.

Losse stukken. Doos Varia XVIe c.

IN MEMORIAM

Dr L. J. GOFFIN.

Wederom heeft Taxandria een lid der eerste ure verloren, een lid dat interesse toonde voor onze werking en in de eerste jaren getrouw de vergaderingen volgde, ja zelfs aan de besprekingen deelnam en wetenschappelijke werken uitgaf. Dokter Leopold Joseph Goffin, weduwnaar van Elisa Lenaerts, werd geboren te Leuven op 12 Juli 1847 en stierf, als ouderdomsdeken der Belgische geneesheeren in zijn twee en negentigste jaar, den 3 December 1938. Na aan de Hoogeschool zijner geboortestad zijn laatste exaam van Dokter in de geneeskunde op schitterende wijze te hebben afgelegd, begaf hij zich naar Parijs om aldaar de oogkunde dieper in te studeeren en in de gasthuizen zijn kennis nog meer uit te breiden. In het jaar 1873 vestigde hij zich te Turnhout, alwaar hij de collega werd van den onvergetelijken Dokter Renier Snieders.

Gedurende meer dan zestig jaar oefende hij er zijn beroep van geneesheer gewetensvol uit.

't Waren toen nog de hongersjaren voor de geneesheeren, als zij aan 0,50 en 0,75 centiemen visieten moesten afleggen, maar hun edelmoedigheid en opoffering schitterden er des te schooner om, en hun verdiensten stegen er door in hooge waarde. Hij was niet alleenlijk de trooster maar ook de vriend zijner zieken, een vriend, omdat hij niet door smoesjes de waarheid verschalkte, doch rechtuit dierf spreken, geen vleierij kende en immer niets dan hulp en genezing bezorgde. Wel wat stuursch van aard, schuilde achter dien starren blik een gouden hart vol medelijden en bekommernis. Na het overlijden van Dokter Vermeirsch volgde hij dezen op als wetsdokter bij het Parket. Reeds vanaf 29 Juni 1888, dus meer dan een halve eeuw geleden, werd hij als lid opgenomen in de Commissie tot beheer der gevangenis van Turnhout en in het jaar 1919 werd hij tot ondervoorzitter dezer Commissie benoemd. Hij was tevens ook lid der Commissie van 't gevangenhuis te Merksplas en van de geneeskundige provinciale Commissie. Zijn

Majesteit de Koning beloonde zijn werkzaamheid met hem tot Officier in de Leopoldsorde en in de Kroonorde te bevorderen. Hoe verdienstelijk hij zich ook getoond heeft in hetgeen eigenlijk zijn ambt aanging, mogen wij hem ook loven voor een wetenschappelijk werk dat hij publiceerde. In 1906 gaf hij uit : *Topographie médicale du Royaume. Zone III ou de la Campine*, in -8, 184 blz. Liège, H. Vaillant-Carmanne, 1906. Sections Turnhout, Arendonk, Hoogstraten, Brecht, Ekeren, Santhoven.

Dit werk over den gezondheidstoestand der Kempen is een kostelijke bijdrage voor de geschiedenis, die door elken geschiedschrijver onzer streek altijd zal moeten geraadpleegd worden. Nog ander werkjes schreef hij over « Het Kind » maar deze zijn van mindere beteekenis. De geschiedenis der stad viel ook in zijn belangstelling. Hij wist ze goed aan te leeren en spaarde zich geen moeite om zijn geschiedkundige en wetenschappelijke kennissen te verhoogen.

Deze verdienst- en gewetensvolle man stierf om zoo te zeggen in de verlatenheid der wereld. Ondankbaarheid is wel wereld's loon en omdat hij geen politiker en hard-schreeuwer was, werd hij niet door de gazetten opgehield, werd hij de stoere en stille werker dood gezwegen. Wij hebben getracht dit onrecht te herstellen. Taxandria zal ten minste zijn aandenken in eere houden en wij twijfelen niet of — wat het bijzonderst is — God allerechvaardig zal zijn werkzaam leven beloond hebben.

NAPOLEON DAEMS

Taxandria brengt een laatste hulde aan een getrouw lid-kunstenaar, welk tot aan zijn ziekte regelmatig de vergaderingen bijwoonde. Napoleon Daems, echtgenoot van Maria Pectors, werd geboren te Turnhout op 28^{en} Juni 1852 en stierf den 17^{en} Januari 1939. Hij was niet alleenlijk een kunstenaar, maar ook een figuur in de Turnhoutsche wereld. Wie kende niet Polleken Daems ? Dit was niet een spotnaam, meer een vriendennaam, die de goedheid en de minzaamheid van den man kenschetste. Hij wist met een-

Napoleon Daems.

ieder om te gaan ; hij telde vrienden tusschen groot en klein, arm en rijk ; overal was hij welkom ; wie met hem in aanraking kwam werd aanstonds met hem ingenomen. 't Was geen bluffer, geen hoogspreker ; hij kwam voor als een eenvoudig, nederig man, middelmatig van gestalte, slank en mager, gaande met een vluggen eenderen tred, die met het hoofd wat ter zijde u toelachte, uw handen warm in zijn twee handen drukte, ze eens schudde en daarna hartelijk de bespreking begon iets wat zenuwachtig. Altijd was hij netjes afgeborsteld en aangekleed, niet volgens de laatste mode, maar gelijk het zijn burgersstand behoorde, doorgaans het hoofd bedekt met den viltten hoogen hoed.

Hij stond bekend als een buitengewoon geloovig christen, die zijn godsdienst beleed door zijn werken, tot voorbeeld diende aan anderen, en als Eereprefect en Jubilaris der Congregatie van O. L. Vrouw van de getrouwde mannen de H. Maagd een kinderlijke liefde toedroeg. De sociale toestanden lieten hem ook niet ongevoelig. Hij was een der medestichters van de Werkmansgilde welk het lot van den werkman 't eerste in onze stad ernstig heeft aangetrokken.

De hemel beloonde zulk schoon leven en schonk hem een familie waar hij fier op mocht gaan, die met eere vaders stappen volgde, waar wij er twee uit knippen : den Z. E. P. Jules Daems missionaris van Scheut, overste te Yakamba in Congo en zijn zoon Joseph Daems, leerling van het Hooger Instituut der Academie van Antwerpen, een veel belovenden kunstenaar, die, met een negerkop, welk in het Museum van Tervuren prijkt, een hoogen prijs won, en die eilaas te vroeg stierf, gesneuveld op het veld van eer in den wereldoorlog van 1914. De H. Kerk beloonde ook z'n liefdadig en godvruchtig leven en schonk hem door bemiddeling van Mgr. De Wachter, in 1923, het eereteken van Z. H. den Paus « Pro Ecclesia et Pontifice ».

Deze voorbeeldige man was ook een bekwaam kunstenaar-beeldhouwer, die meer dan 50 jaar zijn talenten in het uitwerken der edele beeldhouwkunst heeft laten schitteren. Vanaf zijn 17^e jaar volgde hij de lessen der Teeken-academie te Turnhout waar Van de Plas en de Meyer

leeraarden. Wij bezitten van hem eenige tafereelen, waarmede hij den 1er prijs won, tafereelen geteekend naar meesterwerken van Verboeckhoven, waarin zijn handvaardigheid duidelijk uitschijnt. Wanneer hij de Academie verliet, ging hij werken op het atelier van Lodeke Bartels, toen de groote beeldhouwer van Turnhout, die o. m. het hoogaltaar van de Jesuïeten kerk maakte, het gotthisch retabel van Schoonbroek herstelde en vele andere kunstwerken in de Kempen plaatste.

Edoch een ander Turnhoutenaar had nog grooter naam : Pietje Peeters, de voornaamste beeldhouwer van Antwerpen. Elk Turnhoutsch beeldhouwer, die hooger op wilde, ging naar het atelier van Peeters werken. N. Daems volgde zijn makkers en bood zich bij Peeters aan. Hij was er welkom en hielp aan menig gewrocht van den meester mede. Den ieverigen jongeling was het niet voldoende neerstig in hout en klei en steen te beitelen, maar in zijn vrije uren, in plaats van zich te amuseeren, volgde hij van 1875-1878 de lessen der Academie van Schoone Kunsten van Antwerpen, te gelijktijd met andere Turnhouters : Van Mierlo Ferdinand, Maes Hendrik, Meeuwes Frans, en kwam er op klas van 't leven onder professor J. Geefs. Hier ontmoette hij leerlingen welke later naam hebben gemaakt, o. a. Dupon en Alfons Van Beurden, die immer zijn vrienden bleven, met den grootsten lof over hun makker spraken, zooals de laatste mij het in het begin van verleden jaar nog getuigde.

Nadat hij goed op de hoogte was van zijn kunst, keerde hij naar Turnhout weder en ging opnieuw werken bij zijn eersten meester, L. Bartels. Dit atelier bloeide nog immer schitterend. In 1879 stonden er 34 werklieden aan 't werk. Wanneer er dan ook nog de ateliers van P. De Meyer, Van Opstal en Moerman waren met ook een schoon aantal werklieden, wat wel eenieder zal doen opzien, wanneer er nu bijna geen ateliers van beeldhouwwerk nog in Turnhout bestaan. Bartels was vooral een ornemanist en Daems werd er de gevierde figurist. De neo-rennaissance stond er vooral in eere en Daems, die in die richting was opgeleid, verhoogde door zijn kunst de werkplaats van den patroon.

Nu had N. Daems genoeg voor een ander gewerkt ; hij begon rond 1884 een atelier van beeldhouwkunst voor zijn eigen. De bijval bleef niet uit. Hij vond een aanmoediger in den weledelen heer Baron Ludovic Coppens die zelf een bekwaam kunstschilder was. Wanneer deze in dien tijd een nieuw huis opbouwde, ten einde der Korte Gasthuisstraat, maakte Daems al de meubelen ; de prachtige hooge gebeeldhouwde schouw die er nu nog staat getuigt van het kundig werk van den aannemer. Als de weledele heer Baron Turnhout verliet kocht N. Daems zijn huis en richtte er voor goed een atelier nevens op.

Wij staan in vollen bloei. De ijverige Daems geraakte weldra overal bekend en kreeg bestellingen van alle kanten. Daarbij werd hij benoemd tot leeraar aan de Teekenacademie te Turnhout en vormde er gedurende een tiental jaren goede leerlingen, waartusschen Joseph en Edouard Daems, Frans Steurs en vooral A. J. Strijmans, die later zich te Antwerpen is gaan vestigen en naam heeft gemaakt in de Scheldestad.

Zijn bijzonderste werken vatte hij op in den neo-renaïssance stijl, alhoewel hij soms ook wel eens in de neo-gothiek en roman beitelde. Zijn neiging ging naar de religieuse kunst, waarmede hij talrijke kerken en kapellen bemeubelde. Hier was hij in zijn doen. In tegenstelling van andere beeldhouwers, die geen godsdienst kennen en toch geestelijke voorwerpen voortbrengen, was hij een sterk Christen en wist in zijn beelden de uitstraling van zijn geloof te leggen. Hij voelde dat. Gelijk de kunstenaars der middeleeuwen werkte hij om zijn goddelijken Meester te verheerlijken en Diens geest door het beeld dieper in de harten te griffen. Een Christusbeeld werd een echte stervende barmhartige Christus, een Mariabeeld een lieve goddelijke Moeder, een heiligenbeeld een uitstralend wezen van liefde voor God. In het ornament zocht hij de sierlijke lijn, los, slank en lenig over zijn ontwerp uitgehouwen.

Wie zich daarvan willen overtuigen bezoeken in de Kempen de kerken, kapellen en gestichten van 's Gravenwezel, Oostmalle, Averbode, Westmalle, Ten Aart-Geel, Aren-donk, Beerse, S' Gertrudis-Vorst, Hoogstraten, Vosselaar,

Winkelomheide, Geel, Kasterlee, Meerle, Balen-Neet; Gierle, Retie, Desschel, Rijkevorsel, Herentals, Heultje, Zondereigen, Oosthoven, Loenhout, Zoersel, Noorderwijk, Meerhout, Balen (Usines), Meersel-Dreef, Olmen, Zeven-donk, Lichtaart, Weelde, Baarle-Hertog, Moll, Meer, Tienen, Ravels-Ecl, Oud-Turnhout, Rouw-Moll, Schilde, Wuustwezel, Wiekevorst, Herentout, Balen-Wezel, enz.

Turnhout is vooral rijk aan zijn kunstwerken. In S' Pieterskerk prijken : beeld van den H. Henricus (1885 = 500 fr.), Kindje Jezus (1886 = 212 fr.), bijwerking aan het oksaal (1918 = 1877 fr.) ; in S' Josephskerk, beeld van S' Joseph met kindje (koer, 1887 = 875 fr.), S' Jan Berchmans (1889 = 220 fr.), Predikstoel (1891 = 6418 fr.), Witmarmeren Communicabank met engelen (1901 = 8790 fr.) ; Apostolicken, wit houten altaar (1887 = 535 fr.) beeld S' Frans Xaveer (1889 = 500 fr.) ; in de kapel der Congregatie-Herentalsstraat, witmarmeren altaar (1898 = 4500 fr.) ; in Minderbroederskerk, hoogaltaar (1900 = 2500 fr.) ; in H. Hartkerk, twee biechtstoelen (1908 = 3000 fr.), en beelden der HH. Antonius, Joseph, Gerardus Majella, Benedictus ; Wapenschild boven de ingangspoort van het Kasteel (1913 = 840 fr.) ; wapenschild van den Watertoren (1902 = 115 fr.) ; wapenschild stadsjongensschool (1913 = 250 fr.) ; Troontje H. Barbara, Otterstr. (1904 = 100 fr.) enz

Het was niet alleenlijk in Turnhout en de Kempen dat Daems zijn kunst verspreidde, hij drong door tot zelfs in de hoofdstad van het land. Te Brussel plaatste hij menig kunstwerk in St. Mariakerk te Schaarbeek, in St. Gilliskerk, in O. L. Vrouw van den Zavel, bij de Eerw. Paters Jesuïeten, in S' Servaas Schaarbeek, bij de Eerw. Paters Minderbroeders-Schaarbeek, Elsene-H. Kruis, bij de Zusterkens der Armen, Cureghem, in de Militaire School, enz...

Intusschentijd breidde hij ook zijn werkzaamheid uit, vooral in Wallonië. Van Daems treffen wij kunststukken aan in de kerken van Luik, Blegny-Trembleur, Neuville, Libramont, Rochefort, Arlon, Charleroi, Bergen; Beuzel; Monplainechamp, Beauraing, Habay-la-Neuve, Villers-sur-Lesse, Redu, Seneffe, Velaine-sur-Sambre (aanneming 1893

= 8605 fr.), Houdromont (aann. 1895 = 7855 fr.), Laloux (aann. 1895 = 2700 fr.), Gratin (aann. 1896 = 4240 fr.), Chiny (aann. 1896 = 8795 fr.), Louette S. Denis (aann. 1897 = 12425 fr.), Chiny (aann. 1903 = 3210 fr.), St. Vincent (aann. 1914 = 3024 fr.).

In Brabant, Limburg en Vlaanderen heeft hij minder gewerkt, alhoewel hij er toch ook doordrong o. m. te Haken-dover, Rillaar, Strombeek, Tienen, Oplinter, Vollezele, Holsbeek, Diest, Westrode, Alken, Lummen, Heverlee, Aarschot, Leuven, La Hulpe, Wesemaal, Anderlecht, Gent, Jesus-Eik, enz.

Zijn roem van religieuze kunstenaar verspreidde zich tot in het buitenland, waarvoor hij ook menig stuk heeft gewrocht o. m. te Calcutta, Galveston, Lafayette, Liverpool, London, Marbeson enz.

Het was niet uitsluitend de religieuze kunst die Daems beoefende, altaren, predikstoelen, biechtstoelen, gestoelten, communiebanken, beelden; hij deed ook aan meubeleering. Te Turnhout vooral, maar ook te Brussel, Hoogstraten, 's Gravenwezel, Antwerpen, Oostmalle, Arendonk, Leuven, Diest, Herentals, Kasterlee, Lier, Oud-Turnhout enz. zijn huizen, kasteelen, colleges, gemeentehuizen met menig schoon meubel van hem versierd. Bovenal munten uit de meubeleering der villas van Baron L. Coppens en Baron du Four te Turnhout, van A. Sohie te Oud-Turnhout, en wat de kroon op het werk zette, de rijke meubeleering van het meester hôtel Franck te Antwerpen, geplaatst van 1908 tot 1915.

Wij sommen dit alles op volgens het schrijfboek van Daems waarin hij regelmatig al de bestellingen met prijs en datum aantekende. Zoo kennen wij het prachtwerk van dien ijverigen kunstenaar, zoo verscheiden van aard, die gewetensvol werkte en al wat hij voortbracht tot in de puntjes verzorgde. Dat wil nu niet zeggen dat alles even goed gelukte en al zijn voortbrengsels zuivere kunstwerken zijn. Neen; wij willen niet overdrijven, maar altijd de waarheid voor oogen houden. Daems was wel eens minderwaardig o. m. met zijn monumentbeeld voor de kerk van Zeven-donk, doch over 't algemeen gesproken mogen wij in volle

rechtzinnigheid zijn werk loven en wie een werk van hem bezit behoeft het hem niet te beklagen.

Daems was een stille kunstenaar, zonder pretentie, zooals er menige in de vorige eeuwen leefden, waarvan wij de werken nog bezitten doch hun naam niet kennen. Daarom achtten wij het van groot gewicht voor de geschiedenis der Kunst in Turnhout en de Kempen zijn naam aan het nageslacht over te brengen, welk misschien meer dan 't huidige zijn kunst zal bewonderen.

De brave man die voor zijn Kunst, zijn God en zijn Familie alleen leefde, wars van alle wereldsche praal of wereldsch benul, zal reeds, laat het ons verhoplen, de belooning zijner goede werken ontvangen hebben, zijn eenigste betrachting. Taxandria zal zijn aandenken in eere houden en Napoleon Daems tusschen zijn verdienstelijkste leden aantekenen.

*
* *

KAREL BOOM.

Den 13 Februari 1939 ontsliep zachtjes in den Heer te Antwerpen deze uit natuureigen kunstschilder, eere-leeraar bij de Koninklijke Academie van Schoone Kunsten en minnaar der Kempen, geboren te Hoogstraten den 3 April 1858. Het stoffelijk overblijfsel werd met grooten luister en onder een gewaardeerden toeloop van naast de familie vrienden en bewonderaars, Vrijdag 17 dezer, te 10 u. ter parochiale kerk van de HH. Michael en Petrus gebracht en te Wilrijk ten grave gevoerd. Wij gaan hier niet meer het « curriculum vitæ » van den diepbetreurden kunstenaar herhalen, aan wiens leven en werken wij in Taxandria, 1932, een gansche aflevering wijdden, waartoe wij den lezer verzenden. Wij gaan ook niet zijn lof hier neerpennen, welke door twee bevoegde personen Isidore Opsomer en Jozef Muls in het sterfhuis werd uitgesproken, waarvan wij hierna de redevoeringen later volgen.

Nochtans, wij kunnen bij zijn afsterven niet nalaten een laatste woord te schrijven over hem met wien wij meer dan twintig jaar tot 't einde in trouwe vriendschap leefden.

Met de tranen in de oogen bekennen wij dat er geen minzamer vriend was, altijd hoffelijk, altijd blijmoedig, en eerbiedig voor eenieder, met wien men als een broeder omging, en die 't zij in huis, 't zij in de werkkamer, U begeesterde door zijn inneming voor de Kunst en zijn liefde voor het echte Schoone. 't Waren de gelukkigste oogenblikken van ons leven wanneer wij te samen een zijner werken bespraken welk hij op zijn schilderezel staan had en waarin hij geheel zijn ziel wilde leggen.

Hoe dikwijls hebben wij gezeten voor zijn groote schilderijen van het Turnhoutsch kasteel, waarvoor wij hem de historische documentatie gaven, voor zijn Christus aan het kruis, voor zijn binnenhuis van den Lodderhoek, voor zijn drieluik van 's menschen's leven, en ten laatste voor zijn Boerenverhuis in de Kempen, welke hij op ons aandringen schilderde en ongelukkiglijk onafgewerkt is gebleven. Dit laatste tafereel vooral was een symfonie van kleuren. Al deze schilderijen vormden ook zijn zwanenzang, waarna de ziekte langzaam zijn verstandsvermogen en lichamelijke krachten knakte.

De stad Turnhout bewaart met de grootste pieteit in zijn eeuwenoud kasteel, het grootste werk, met dit van Hoogstraten, van den kunstrijken schilder. Het Museum Taxandria roemt er zich op hem een zaal gewijd te hebben, waar, nevens de meesterstukken van een ander groot Kempenaar K. Ooms ook zijn meesterstukken prijken. Daarmede bezitten wij in onze nabijheid de schoonste tafereelen van K. Boom. Bij het herhaaldelijk zien van de uitstraling van zijn groote Kunst zullen wij meermaals aan den trouwen vriend en den talentvollen Meester denken. Alzoo zullen wij ook aan onze Kempenaars en aan de vreemdelingen kunnen toonen welken gewetensvollen en schoonen Kunstenaar de Kempen eens voortbracht. Taxandria zal hem nooit vergeten en immer een dankbare nagedachtenis wijden.

De Kempische Kring brengt hiermede ook aan zijn achtbare familie de christelijke deelneming in het gevoellijk verlies dat haar treft. K. Boom is van ons lichamelijk verwijderd, maar zijn geest en zijn werk blijven in hooge eere

voor onze oogen schitteren ; zijn lichaam is dood, zijn werk leeft. Defunctus adhuc loquitur !

J. E. JANSEN.

REDE VAN BESTUURDER-KUNSTSCHILDER I. OPSOMER.

Als Voorzitter van het Academisch Korps en als Bestuurder der Koninklijke Academie van Schoone Kunsten, heb ik er aan gehouden hier een laatste huldeblijk te brengen aan den betreunden collega, Kunstschilder Karel BOOM.

Toen ik nadacht over de woorden, die ik tot afscheid zou uitspreken, zag ik scherper dan ooit de dubbele waarde van hem, die ons ontviel : de kunstenaar en de leeraar. En voor ons, die hem in dagelijkschen omgang hebben gekend, is het niet uit te maken in welke van deze twee hoedanigheden zijn persoonlijkheid het sterkst heeft geleefd. Hij was de gewetensvolle kunstenaar en de nauwgezette professor.

Hij was op elk gebied een man van toewijding en zijn aangeboren minzaamheid, zijn innemende persoonlijkheid stelde hem ten opzichte van zijn leerlingen in die ideale verhouding, die den arbeid tot vruchtbaarheid brengt.

Oud-leerling van Meester Verlat, werd Karel Boom reeds op jeugdigen leeftijd belast met het onderricht aan de Antwerpsche Academie. Spoedig werd hij opvolgentlijk bevorderd tot leeraar voor het masker, voor het borstbeeld, voor het antiekbeeld en ten slotte voor het levend figuur, in de hoogste klasse.

In 1901 werd hij tot toegevoegd lid van het Academisch Korps verkozen en in 1921 bevorderd tot werkelijk lid.

De waarde van zijn persoonlijkheid werd alom erkend. In 1930 werd hij als afgevaardigde van het Stadsbestuur aangesteld tot lid van den Beheerraad der Academie. Zijn ervaring van leeraar, die gedurende 38 jaar ten dienste stond van het kunstonderricht, verleende hem groot gezag in de vergaderingen van den Raad.

Wij, die hier vandaag tot afscheid rond hem zijn vergaard, kennen zijn oeuvre. Hij verwijfde bij voorkeur bij geschiedkundige onderwerpen, en de traditie van Leys had hem niet onberoerd gelaten.

Bezorgd als hij was om de benadering van de geschiedkundige werkelijkheid wist hij toch in zijn taferelen al de bekoring te leggen, die ons Vlamingen zoo gereedelijk bevangt, wanneer de schoonheid van het verleden aan onzen geest voorbij gaat.

Het Stadhuis van Antwerpen, het Gemeentehuis van Hoogstraten, bewaren waardevolle muurschilderingen van zijn hand.

Het Antwerpsch Museum van Schoone Kunsten bezit van hem een groot werk eveneens van historische inspiratie, dat een beeld geeft van Antwerpen in de 16^e eeuw.

Karel BOOM, gij waart een waardevol schilder, een uitnemend professor en een hoffelijk confrater.

Wij blijven U gedenken als een goed en edel mensch.

REDE VAN CONSERVATOR J. MULS.

Het is met eerbied en ontroering dat ik hier, uit naam van het bestuur van het Koninklijk Museum van Schoone Kunsten van Antwerpen, het woord neem om een laatste hulde te brengen aan KAREL BOOM, die gedurende zoo vele jaren zetelde in den Beheerraad van het Museum en ons steeds met zijn fijnen smaak zijn juist oordeel en zijne grondige technische kennissen al de jaren op de meeste, vriendelijke, de meest hartelijke, de meest gemeedelijke en ik zou haast zeggen de meest vaderlijke wijze in alle omstandigheden behulpzaam is geweest.

Met eerbied en ontroering neem ik het woord omdat wij hier slaan voor het stoffelijk overschot van een edel mensch en een kunstenaar die zijn taak ernstig opnam en naar zijn beste krachten zijn land en zijn volk heeft gediend. Sinds lang reeds, en zeer tot ons spijt, hield ziekte hem van onze vergaderingen verwijderd, maar hij kon er niet toe besluiten van ons afscheid te nemen en wij zouden ons nooit bij dat besluit neergelegd hebben omdat de banden, die hem aan het Museum verbonden, voor hem en voor ons even dierbaar waren en wij, in gedachten : de nobele figuur van den schoonen grijsaard met het gouden hart bij ons steeds aanwezig voelden.

De schilderijen van ons Museum waren voor hem schatten in wier bezit hij zich gestadig verheugde en kinderen die hij met de grootste zorg omringde. Hij kende ze allen van buiten en het bleef voor hem nochtans het hoogste genot door onze zalen te wandelen en zijn oordeel te geven over een nieuwe ordening die de waarde der werken kon doen stijgen.

Wanneer er noodzakelijk soms moest worden schoongemaakt of gerestaureerd dan was hij er steeds bij met raad en daad opdat het zoo voorzichtig mogelijk zou gebeuren en geen de minste schade zou worden gebracht aan de oorspronkelijke schoonheid die door de eeuwen door onze meesters werd gewrocht.

Als kunstenaar behoorde hij tot een voorbije tijd, maar in dien tijd tot het schoonste wat de Vlaamsche Kunst der 19^e eeuw heeft voortgebracht, de muurschilderingen van Hendrik Leys. Hij moge al leerling geweest zijn van Karel Verlat en in zijn jonge jaren Rusland hebben bereisd om er een panorama te gaan schilderen, de ziel van Leys was in hem overgegaan en hij leefde in den geest, gelijk de meester, in onze glansrijke 16^e eeuw. Hij zag het verleden als kleurige stoelen van stoere mannen en edele vrouwen die aanstappen over ronde straatkeien en langs de baksteenengevels van Stadhuizen en Kerken of als plechtige vergaderingen van

schepenen en vorsten in oude zalen met houtbeschotten versierd en met tapijten behangen.

Wanneer de trapzaal van het Antwerpsch Stadhuis met wandschilderingen moest worden versierd, kan aan niemand beter dan aan hem een deel van de taak worden opgedragen en hij heeft er zich, naar het voorbeeld van Leys op de meest waardige wijze gekweten.

Hij was een zoon van het Kempenland en hij was geboren in het sieraad der Kempen, Hoogstraten, waar de Keldermansen die prachtige baksteenmonumenten hadden opgericht : de Sint Catharinakerk en het oude Stadhuis.

Hij was met hart en ziel aan dat heerlijke midden gehecht en het heeft hem zijn beste werk geïnspireerd : de muurschilderingen in de zalen van het Stadhuis. De fonkelende gloed der glasramen, de marmeren graftombe der graven de Lalaing, de oude tapijten die in de Kerk worden bewaard, het rijke rood der verweerde ribben van den dorpstoren, de grijze zuilen en gewelven van de vleeschhalle, al het nog bestaande schoon van zijn geboorteplaats heeft hij aangewend om de heerlijkste bladzijden uit hare geschiedenis in kleur en beeld te brengen. Het is, na de Leyszaal en met de wandschildering van het Stadhuis te Brugge door de gebroeders Albert en Juliaan de Vriendt het grootste monumentale werk dat in ons land werd tot stand gebracht.

Uit een sterk schildertemperament, uit een rijke verbeelding, uit liefde en vervoering voor den geboortegrond geboren, zal het van geslacht tot geslacht voor Karel Boom blijven getuigen.

Oud van jaren kon hij met verteedering terugdenken aan dien arbeid uit zijn besten tijd en wanneer hij kort voor zijne dood door de radio zijn naam hoorde roemen en de klokken van de Sint Catherina Kerk aan 't luiden gingen, rolden de tranen over zijn edel gelaat want hij kon zich weer aan 't werk zien op den stijger in het Stadhuis van Hoogstraten in de schaduw van den hoogen toren.

Aan zijne geachte familie, aan zijne kinderen en kleinkinderen die hem met de liefderijkste zorgen steeds hebben omringd, breng ik de uitdrukking van onze hartelijkste deelneming in hun rouw.

Het moge hun troosten te weten dat een man als Karel Boom niet heeltemaal sterft maar voortleeft in zijn kunst.

Wij die hem als mensch en vriend gekend hebben, wij buigen ons diep voor zijn stoffelijk overschot en zullen zijne nagedachte-nis in eere bewaren.

Hij heeft zijn taak volbracht. Hij ruste thans in vrede.

KEMPISCH BOEKENNIEUWS

Het eerste deel van de tweede vermeerderde uitgaaf der Bibliographie van de Antwerpsche Kempen :

Arrondissement Turnhout, kantons Brecht, Heist-op-den-berg, Zandhoven, in Taxandria door Kanunnik J. E. Jansen O. P. is separaat verschenen. Het is het 1^e deel van het werk dat over drie deelen zal loopen : 1. systematisch ; 2. geographisch ; 3. historisch. Inhoudstafels.

Dit deel (systematisch), een geheel op zich zelf, is opgevat en ingedeeld naar het boek van H. Pirenne : Bibliographie de Belgique, 3^e uitgaaf, toegepast op de werken en tijdschriften — artikels handelend over de Antwerpsche Kempen.

Het vormt een boek in -8 van 248 blz. met 2792 nummers op bijzonder papier getrokken.

Eenieder die aan geschiedenis doet en ook de minnaars der Kempen kunnen zulk boek niet missen. Het is het begin van alle opsporingen. — Wie geen Bibliographie kent van het onderwerp dat hij wil verhandelen of kennen, kan onmogelijk de volledigheid van zijn studie zoo dicht bij naderen. Het werk is te verkrijgen bij den schrijver tegen 38 fr. te storten op postcheknummer 201463 J. E. Jansen, Turnhout.

AANWINSTEN VOOR HET MUSEUM

Hertengewijen en opgezette Kempische dieren. — Prachtig schilderij : Bloemenstuk, door P. Faes, van Meer (1750-1814). — Schilderijen : Ingang der kerk van Oud-Turnhout en achterbuurt te Turnhout door Em. Wauters. — Gekleurde gravuur van den Slag van Esschen (1830). — Mannekensbladen, zichtkaarten der Kempen en medalie van O. L. Vrouw van Vosselaar : geschonken door A. Van Rooy-Mariën, Turnhout. — Oude teekendoeken van Turnhout : geschonken door E. Beyens-Luyts, Turnhout. — Kempische doodsbeeldekens : geschonken door Mevrouw J. Diercxens, Turnhout. — Kempische doodsbeeldekens, geschonken door Jufvrouw Van Ravestijn, Turnhout. — Gemouleeerde hand van den reus van Turnhout, Klein Peerke, geschonken door J. Verwaest, van Antwerpen.

Aan alle milde schenkers, hartelijk dank.

HET BESTUUR.

PLAATSNAMEN

VAN

DE GEMEENTEN

TURNHOUT

EN

OUD-TURNHOUT

DOOR W. H. CLAES.

PLAATSNAMEN VAN DE GEMEENTEN TURNHOUT EN OUD-TURNHOUT

INLEIDING.

Onderstaande toponiemen zijn in hoofdzaak getrokken uit de registers van de « bedezetters » van Turnhout, en andere bronnen, berustende in het stadsarchief. Deze werden hernieuwd (overgeschreven van oudere) rond 1730.

In de bedezettersboeken staan al de « zetbare » (belastbare) perceelen vermeld met aanduiding van den aard van den grond (akker, weide, beemd; eusel, dries; enz.) met in zeer vele gevallen den naam van het perceel, zoodat men mag veronderstellen dat nagenoeg gansch de toponymie van Turnhout en Oud-Turnhout, zooals ze bij het begin der XVIIIe eeuw of vroeger bestond, daarin teruggevonden wordt.

Tot in 1858 maakte de gemeente Oud-Turnhout deel uit van Turnhout. We nemen den toestand zooals die was op het tijdstip toen de bedeboeken werden opgemaakt en beschouwen de twee gemeenten als één enkele.

Veel namen komen een groot aantal maal voor. Om zoo weinig mogelijk in herhalingen te vallen, hebben we ons aan de volgende regels gehouden : Een toponiem wordt na een eerste vermelding slechts herhaald in de volgende gevallen :

1. Wanneer een gelijke benaming gedragen wordt door meer dan één plaats ;
2. Wanneer de schrijfwijze van een en denzelfden naam

onder verschillende nogal ver van elkander afwijkende vormen voorkomt ;

3. Wanneer een reeds vermelde toponiem voorkomt in aanhalingen van andere plaatsbenamingen ;

4. Wanneer een herhaling meer klaarte brengt over de ligging of den aard van de benaamde plaats ;

5. Wanneer dezelfde toponiem voorkomt in stukken van ver van elkander verwijderde data.

We hebben de toponiemen gerangschikt in alphabetische volgorde, zonder evenwel dezen regel tot in het uiterste te volgen : daardoor immers zouden vele toponiemen, welke logischerwijze bij elkander behooren, soms uiteengerukt worden en zou de lezer een minder klaren kijk hebben op het verband dat tusschen zekere plaatsnamen bestaat.

De toponiemen aanvangend met de letter C, welke als K wordt uitgesproken, alsmede die welke beginnen met de letter Q, hebben we onder K samengebracht.

Na de plaatsnamen van ouderen datum geven we de lijst der toponiemen welke voorkomen op het tegenwoordig kadaster (dagteekenend van 1834), met aanduiding van de sectie en de nummers van de perceelen.

In een laatste hoofdstuk hebben we de huishenamingen van Turnhout en Oud-Turnhout, zooals die in 't begin van de XVIIIe eeuw en vroeger bestonden, te zamen gebracht. Om latere opzoekingen naar de juiste ligging van die huizen te vergemakkelijken, geven we, waar zulks mogelijk is, de straat op waar ze stonden, alsmede den naam van den toenmaligen eigenaar en de aapalende eigenaars.

Doorzochte archiefstukken (Stadsarchief Turnhout).

N° 562. Bedezettersboek. Buitenboek (a. 1579-1581).

» 583. Oude Cladde over de Gasthuisstr. (einde 17^e eeuw).

» 586. Oude Cladde over de Herentalschestraat. (einde 17^e eeuw).

» 588. Oude Cladde over de Otterstraat. (einde 17^e eeuw).

» 589. Nieuwe Cladde over de Otterstraat. (a. 1759).

» 594. Vernieuwing van den legger of hedeboek van Roy-Schoonbroek-Kortijnen. (begin 18^e eeuw).

» 595. Idem. Darisdonk. (id.)

» 596. Idem. Oosthoven. (id.)

- » 597. Sotteboek over Schorvoirt (a. 1719).
- » 598. Nieuwe Erff Boeck — Register der erven en bos-
schen, niet begrepen in de groote liggers of bede-
boeken van Turnhout. (a. 1737).
- » 601. Bedeboek van de Herentalschestraat. (vóór 1725).
- » 602. id. » » Gasthuisstraat. (vóór 1727).
- » 603. id. » » Pottersstraat. (vóór 1714).
- » 604. id. » » Otterstraat. (a. 1759).
- » 605. id. » Oosthoven. (a. 1736).
- » 606. id. » Oud-Turnhout. (begin 18^e eeuw).
- » 607. id. van Darisdonk. (vóór 1721).
- » 608. id. » Schorvort. (a. 1729).
- » 609. id. » Zeverdonk en Winkel. (a. 1723).
- » 610. id. » Papenbrugge — Lokeren — Stokt.
(a. 1714).
- » 611. id. » de Heizijde. (begin 18^e eeuw).
- N^r 973. Goedenisboek a. 1444-1448.
- » 974. id. a. 1450-1451.
- » 975. id. a. 1463-1473.
- » 1016. id. a. 1564-1567.
- » 1186. Cohier van de Meirgorencijns. (a. 1767).

Een ouden legger uit de XVIIe eeuw, gemerkt O.

Benamingen van eenige huizingen der stad Turnhout
in « Verslag over het bestuur en den toestand der zaken
van de stad Turnhout in 1893 en 1895 ».

Zeeereerwaarde Heer Kanunnik J. E. Jansen O. P., stads-
archivaris van Turnhout, was zoo vriendelijk mij zijn be-
langrijke verzameling Turnhoutsche toponymen te laten
raadplegen. Aldus heb ik op tal van plaatsen mijn eigen
documentatie kunnen aanvullen, vooral met namen voort-
komende uit de cijnsboeken van Turnhout, namelijk :

Cijnsboek van Turnhout a. 1368. = C B T. 1368

Cijnsboek van 1410 (Rijksarch. Bruss. Chambre des Comp-
tes n^r 45017) = C B T. 1410.

Cijnsboek van 1442 (Rijksarch. Bruss. Chambre des Comp-
tes n^r 45019) = C B T. 1442.

Cijnsboek van 1514 (Rijksarch. Bruss. Chambre des Comp-
tes n^r 45030) = C B T. 1514.

Cijnsboek van 1600 (Rijksarch. Bruss. Chambre des Comptes n° 45033) = C B T. 1600.

Jaargetijdenboek van de St. Pieterskerk te Turnhout (15^e eeuw). Uitgegeven door E. H. Kan. J. E. Jansen O. P.

Rentmeestersrekening van A. Van Lier. a. 1568.

Den Zeereerwaarden Heer Jansen betuig ik hiervoor mijn welgemeenden dank.

Mochte dit werk een steentje bijbrengen tot ruimere kennis van de Kempische toponymie, dan ware het doel van mijn arbeid bereikt.

W. H. CLAES.

ALPHABETISCHE LIJST DER PLAATSBNAMINGEN.

A

A, AA, AE, (riviernaam). Op tal van plaatsen en tijdstippen. De rivier wordt ook DE HAAG genoemd. (Zie dat woord).

...de helft van den A BEMPT... — 609 f. 210 r.

...eenen bempt gen. de AA BEMPT — 609 f. 209 v:

...bempt gelegen achter den deylek gen. de A BEMPT... Noort de Aa — 609 f. 181 v.

...bempt gelegen op den AA KANT — 607 f. 139 v.

...opte darysdonc aenden AERTSBERCH... a. 1464. — 975 f. 12 v:

...den ACKER BEMPT... suyt de Aa — 610 f. 9 r.

...bempt gen. de heylige struyck, N. DE ACKERGRACHT — 609 f. 258 v.

...seecker ackerken gelegen onder (de tiende van) nabbeneygen, gen. HET ACKERKEN AENT PARCEL — 608 f. 19 r:

...een nieuwen acker... suydt DEN ACKERPATH — 609 f. 149 r.

...acker gelegen in de groote beek, oost DE ACKERSTRAET. — 602 f. 14 v.

...seecker ackerken gelegen tot genen Severdonck in de bochent ackers... suyt D'ACKERSTRAETIEN — 609 f. 168 r.

Acker inde groote beek, Oost de ACKERSTRAET. Bij 't Vianen. — 1729.

ACKERSTRATE te Scorvoert — CBT 1514.

ACKERSTRATE te Zeverdonck — CBT 1514.

...tot winkel... noort DEN ACKERWEGH... — 609 f. 254 v.

...bij de nieuwsladt... suyt DEN ACKERWEGH... — 602 f. 11 r.

...ackerken gen. de groote heuve... suyt DEN ACKERWEGH... — 610 f. 58 v.

...tot Cortuynen sekeren acker gen. ACHTERSTEN ACKER... — 594 f. 22 v.

...acker gen. DEN HOOGEN ACKER... suyt de broeckstraet — 609 f. 142 r.

...aldaer (in het papenstraetien) noch sekeren acker gen. den HOOGEN ACKER — 603 f. 4 r.

...in de dunthiende een acker gen. het CLEYN ACKERKEN — 610 f. 114 v.

...eenen acker gen. den KORT ACKER — 610 f. 11 v.

...in de Loocker acker, bij den Cruysweg sekeren acker gen. den LANGEN ACKER — 610 f. 63 v.

...acker op den veedyck gen. den LANGEN ACKER — 609 f. 237 r.

...acker gen. den SUYCKER ACKER... — 611 f. 142 r.

...sluck lant gen. DEN SLIMMEN ACKER... — 594 f. 12 r.

...groese gen. DEN ACKERMAN — 594 f. 8 v.

...suyt aanden ACKERPAT. — 1016 a. 1564

...int gemeyn broeck.. noort den ECKERSGRACHT — 609 f. 264 v.

...onder ghenen Severdonck.. west de ECKERSTRAETE — O f. 42

...eenen bempt gen. T'ADVOCAETEN — 610 f. 5 r.

...den AELSBEEMT gelegen tot papenbrugge... — 974 f. 29 r.

...bemdeken gen. D'AELSBROECK — 594 f. 68 v.

...eerssel gen. D'AELSBROECK — 594 f. 87 v.

...int AELSTBROECK (onder Kinschot) — 598 f. 97 v.

...ontrent DE AELSTBROECKEN (te Kinschot).

...in de AELSBROECKEN (te Schoonbroeck) — 598 f. 94 v.

...tot schuerhoven aen den dijk seckeren bempt gen. D'AEN-KOMEN... — 605 f. 75 r.

Geert Sanegriep wonend bij de AARDENPOTTENMARKT oost de Markt, zuid de Kroon. Taxandria 1906, goederen van eenige uitgewekenen (1568).

Den AERT [tusschen Turnhout en Arendonk] (Opene brieven van keizer Maximiliaan Antw. 4 Februari 1492) Archief Turnhout.

...OPTEN AERT, oost aen tsraete naer de Darisdonck.

...op DEN AERT... noort een mastbosch van Merckxplas... — 598 los blad.

...op DEN AERT... — 562 f. 98 v.

...een eursel gelegen in den Schabbaert gen. DEN AERT — 598 f. 23 v.

...acker gelegen opt l'Leemseynde gen. DEN AERT. — 611 f. 56 r.

...seker erssel gen. DEN AERT (Korsendonk) — 607 f. 9 v.

...een eursel... noort DE AERTSBERGHEN (Korsendonk) — 607 f. 9 v.

...acker gelegen in de heijsijthiende gen. DEN AERTSCHE DYCK... — 611 f. 101 v.

...parchedl groese gen. DEN AERTBOL... — 594 f. 66 v.

...twee eerssels gen. D'ARTIENS... — 609 f. 187 r.

...heyde aen DIE AMEYE. C B T 1368.

...aen DIE HAMEYE, te Bous... C B T 1514.

...eenen acker gen. T' ANNEKENS NIEUW ERFVE — 610 f. 76 v.

...BIJ S' ANTHONIS CAPELLE — 605 f. 89 r.

...aen de voort eenen bempt gen. HET APPELBLOCK... noort de papenbruggestraet — 604 f. 3 r.

INHOUD

J. NUYTS — Verslag over de werkzaamheden van den Koninklijken Geschied- en Oudheidkundigen Kring Taxandria in 1938.	blz. 2
L. C. P. — Pieter Frans Pelgrims pastoor van Aren- donk 1838-1863.	7
J. E. JANSEN — De Kempische Schilder Karel Ooms.	19
DOCUMENTATIE.	48
J. E. JANSEN — In Memoriam.	53
KEMPISCH BOEKENNIEUWS.	65
AANWINSTEN VOOR HET MUSEUM.	65